

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему **«ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0132-з
спеціальності 013 «Початкова освіта»
освітньо-професійної програми «Початкова освіта»
О. М. Полякова

Керівник: доцент кафедри дошкільної та початкової
освіти, к.пед.н. _____ Т. В. Турбар

Рецензент: доцент кафедри дошкільної та початкової
освіти, доцент, к.пед.н. _____ О. О. Андрющенко

Запоріжжя

2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної та початкової освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 013 «Початкова освіта»
Освітньо-професійна програма «Початкова освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

« ____ » _____ 2023 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ**

Поляковій Ользі Миколаївні

1. Тема роботи: «Формування проектної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки»

керівник роботи Турбар Т. В., к. пед. н., доцент

затверджена наказом ЗНУ від «26» вересня 2023 року № 1504-с

2. Строк подання студентом роботи: _____

3. Вихідні дані до роботи: матеріали педагогічної практики, курсових робіт

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) проаналізувати сутність та структуру проектної компетентності майбутніх учителів початкової школи; розглянути особливості формування проектної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки; розробити та обґрунтувати модель формування проектної компетентності майбутніх учителів початкової школи; визначити та охарактеризувати критерії, показники та рівні сформованості проектної компетентності майбутніх учителів початкової школи; створити програму формування проектної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки.

5. Перелік графічного матеріалу: рисунок «Модель формування проектної компетентності майбутніх учителів початкової школи», таблиць – 1; рисунків – 4 з результатами дослідження.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Турбар Т.В.	24.10.22 р.	24.10.22 р.
Розділ 1	Турбар Т.В.	16.12.22 р.	16.12.22 р.
Розділ 2	Турбар Т.В.	15.05.23 р.	15.05.23 р.
Висновки	Турбар Т.В.	18.10.23 р.	18.10.23 р.

7. Дата видачі завдання: _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	жовтень	виконано
2	Написання вступу	листопад	виконано
3	Робота над першим розділом	грудень-січень	виконано
4	Робота над другим розділом	травень-вересень	виконано
5	Написання висновків	жовтень	виконано
6	Оформлення роботи	жовтень	виконано
7	Рецензування	листопад	виконано
8	Захист	грудень	

Студент _____ Полякова О. М.

Керівник роботи _____ Турбар Т. В.

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Зубцова Ю. Є.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 70 с., 1 таблиця, 5 рисунків, 56 джерел.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та розробити модель формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки.

Об'єкт дослідження: процес формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Предмет дослідження: модель формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз філософської, психологічної, педагогічної та науково-методичної літератури з проблеми дослідження; загальнонаукові методи дослідження – порівняння, узагальнення, моделювання; емпіричні: бесіди, опитування, анкетування, тестування.

Теоретичне значення дослідження: уточнено сутність поняття «проєктна компетентність учителя початкової школи»; розроблено модель формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи; визначено та охарактеризовано критерії, показники та рівні сформованості проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Практичне значення роботи полягає у тому, що розроблено діагностичний інструментарій, спрямований на дослідження основних показників сформованості проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи; розроблено програму формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки.

Галузь використання: заклади освіти.

ПРОЄКТ, ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЄКТУВАННЯ, ДІЯЛЬНІСТЬ, ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ПРОЄКТНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ, ПРОЄКТНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ, МОДЕЛЬ.

SUMMARY

Poliakova O. M. Formation of Project Competence of Future Primary School Teachers in the Process of Professional Training.

The qualification work consists of an introduction, 2 parts, findings, a list of references (56 items).

A modern teacher must have high qualifications, appropriate personal qualities, be mobile, able to adapt to non-standard situations, be responsible in making decisions. According to the requirements of the teacher's professional standard, one of the most important areas of his professional activity is the organization of designing his own activities and the readiness to manage the project activities of students. Today, the problem of training a primary school teacher, who has the means of projecting his professional activity, is gaining personal importance.

The purpose of the study: to theoretically substantiate and develop a model of the formation of project competence of future primary school teachers in the process of professional training.

The research tasks:

- 1) to analyze the essence and structure of project competence of future primary school teachers.
- 2) consider the peculiarities of the formation of project competence of future primary school teachers in the process of professional training.
- 3) to develop and justify the model of formation of project competence of future primary school teachers.
- 4) to define and characterize the criteria, indicators and levels of formation of project competence of future primary school teachers.
- 5) to create a program for the formation of project competence of future primary school teachers in the process of professional training.

Object of research: the process of forming project competence of future primary school teachers.

The subject of the study: a model of the formation of project competence of future primary school teachers in the process of professional training.

Part 1 “Theoretical foundations of the formation of project competence of future primary school teachers in the process of professional training” the essence and structure of the project competence of the future primary school teacher is revealed; the peculiarities of the formation of project competence of future primary school teachers are determined; a model of project competence formation of future primary school teachers was developed and substantiated.

Part 2 “Experimental study of the formation of project competence of future primary school teachers in the process of professional training” the criteria, indicators and levels of formation of project competence of future primary school teachers have been clarified; the state of formation of project competence of future primary school teachers is determined; a program for the formation of project competence of future primary school teachers in the process of professional training was developed.

Research materials can be used in the process of professional training of future primary school teachers by teachers of higher education institutions.

Keywords: project, pedagogical design, activity, project activity, project competence, project competence of a primary school teacher, model.

ЗМІСТ

Вступ.....	8
Розділ 1. Теоретичні основи формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки.....	12
1.1. Сутність та структура проєктної компетентності майбутнього вчителя початкової школи.....	12
1.2. Особливості формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи.....	26
1.3. Модель формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи.....	38
Розділ 2. Експериментальне дослідження формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки.....	50
2.1. Критерії, показники та рівні сформованості проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи.....	50
2.2. Визначення стану сформованості проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи.....	57
2.3. Розробка програми формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки.....	62
Висновки.....	75
Список використаних джерел.....	78

ВСТУП

Внутрішні процеси та соціальна ситуація в Україні, пов'язані з сучасним розвитком демократизації суспільства, поставили перед педагогічною наукою низку проблем. Особливої уваги заслуговує проблема модернізації вищої педагогічної освіти, забезпечення науково обґрунтованих змін у стратегіях і структурі навчання в цілому, пошук нового змісту, методів і форм навчання та технологій, спрямованих на реалізацію цих змін у процесі професійної підготовки майбутніх учителів, утвердження професіоналізму в освітній системі.

Сучасний педагог, будучи ключовою фігурою в процесі реформування освіти, повинен мати високу кваліфікацію, відповідні особистісні якості, бути мобільним, здатним адаптуватися до нестандартних ситуацій, бути відповідальним у прийнятті рішень. Відповідно до вимог професійного стандарту педагога однією з найважливіших сфер його професійної діяльності є організація проектування власної діяльності та готовність керувати проектною діяльністю учнів.

Проте не кожний досвідчений педагог і, тим більше вчорашній випускник закладу вищої освіти, можуть організувати проектну діяльність учнів. Тому одним із завдань сучасного закладу вищої освіти є створення умов для оволодіння майбутніми педагогічними працівниками технологією проектною діяльністю як на теоретичному, так і на практичному рівнях.

На сьогоднішній день особового значення набуває проблема підготовки вчителя початкової школи, який володіє засобами проектування своєї професійної діяльності. Здатність та готовність до організації та керівництва проектною діяльністю молодших школярів – проектна компетентність – є однією з важливих складових професійної компетентності вчителя початкової школи.

Зазначимо, що продуктивна освіта молодших школярів можлива лише

при достатньо високому рівні проєктної компетентності вчителя початкової школи. Тому вища освіта має успішно виконувати таке важливе завдання щодо підготовки педагогічних кадрів, як формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

У працях відомих учених (В. Бондар, А. Бойко, В. Бутенко, І. Зязюн, В. Гриньов, А. Мороз, О. Пехота, А. Савченко, І. Прокопенко, Г. Троцько, Г. Шевченко, М. Ярмаченко) модернізація педагогічної освіти розглядається як чинник, що систематично оптимізує процес професійної підготовки вчителя.

Питаннями вдосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи займалася велика кількість дослідників (К. Авраменко, С. Власенко, В. Желанова, О. Мороз, О. Савченко, Л. Хомич, О. Шквир та ін.).

Теорія компетентнісного підходу знайшла своє відображення у працях В. Байденко, Н. Бібіка, Л. Ващенко, А. Пуховська, М. Розов та ін. Компетентнісний підхід до процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи досліджували Л. Бірюк, О. Комар, С. Мартиненко, О. Савченко та ін. Вивчаючи питання професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, науковці зазначають, що особливого значення набуває питання зміни змісту освітнього процесу в бік підвищення його якості та ефективності. При цьому значну роль відіграють елементи, в яких провідне місце посідає проєктна компетентність.

Вивченню проблеми формування проєктної компетентності майбутніх фахівців присвячені праці як вітчизняних (Р. Борисова, М. Жалдак, Н. Нагорна, Б. Павлюк, О. Савченко, С. Сисоєва, О. Стрельник та ін.) так і зарубіжних учених (Дж. Дьюї, Є. Полат, Дж. Томас та ін.).

Водночас зазначимо, що питання, пов'язані з розкриттям змісту поняття «проєктна компетентність майбутнього вчителя початкової школи», вивченням особливостей засвоєння студентами технології проєктного навчання школярів, створенням проєктно-розвивального середовища, що сприятиме формуванню проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі

професійної підготовки, не достатньо досліджені.

Важливість дослідження зумовлена наявністю в освітньому процесі ЗВО суперечності між значимістю проєктної компетентності вчителя початкової школи як необхідної складової професійно-педагогічної компетенції сучасного педагога, що зумовлює успішність розвитку соціально активної, інтелектуально-творчої, морально-вихованої особистості школяра, та обмеженістю у практиці сучасного педагогічного закладу вищої освіти науково-обґрунтованих педагогічних технологій її формування.

Актуальність досліджуваної проблеми, її науково-практична значущість та недостатня розробленість у теорії та методиці професійного навчання і зумовили вибір теми роботи «Формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та розробити модель формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки.

Об'єкт дослідження: процес формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Предмет дослідження: модель формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сутність та структуру проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

2. Розглянути особливості формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки.

3. Розробити та обґрунтувати модель формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

4. Визначити та охарактеризувати критерії, показники та рівні сформованості проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

5. Створити програму формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз філософської, психологічної, педагогічної та науково-методичної літератури з проблеми дослідження; загальнонаукові методи дослідження – порівняння, узагальнення, моделювання; емпіричні: бесіди, опитування, анкетування, тестування.

Теоретичне значення дослідження: уточнено сутність поняття «проектна компетентність учителя початкової школи»; розроблено модель формування проектної компетентності майбутніх учителів початкової школи; визначено та охарактеризовано критерії, показники та рівні сформованості проектної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Практичне значення роботи полягає у тому, що розроблено діагностичний інструментарій, спрямований на дослідження основних показників сформованості проектної компетентності майбутніх учителів початкової школи; розроблено програму формування проектної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки.

Матеріали дослідження можуть бути використані у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи викладачами закладів вищої освіти.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

1.1. Сутність та структура проєктної компетентності майбутнього вчителя початкової школи

Зміни у змісті педагогічної освіти, пов'язані з переходом до компетентнісної моделі випускника, з необхідністю формування професійних та загальних компетенцій у майбутніх фахівців, дали імпульс та актуалізували інтерес до підготовки фахівців, які компетентні у різних сферах діяльності.

Прийняті нові освітні стандарти передбачають перетворення основної мети освітньої системи, що, своєю чергою, вимагає істотних змін у діяльності вчителя. На сьогодні вчитель повинен не тільки передати існуючі знання, але, що важливіше в новій освітній парадигмі, навчити учнів способів організації пізнавальної діяльності, самостійного планування навчального часу, формуванню умінь переносити отримані знання у реальні життєві ситуації. Пошук нових педагогічних технологій, які могли б реалізувати поставлені перед освітньою системою завдання, спричинив відродження проєктної діяльності.

З метою визначення сутності поняття «проєктна компетентність майбутнього вчителя початкової школи», було проведено теоретичний аналіз філософських, психологічних, педагогічних та науково-методичних джерел.

Аналіз літературних джерел дозволив встановити, що поняття «проєктна компетентність» пов'язана з такими категоріями, як проєкт, проєктування, педагогічне проєктування, проєктна діяльність [32, с. 46].

Термін «проєкт» має кілька значень і майже всі вони мають відношення до педагогіки. По-перше, проєкт – це попередній (можливий) тест будь-якого

документа. По-друге, проєкт розуміють як певну акцію, сукупність заходів, об'єднаних однією програмою або організаційну форму цілеспрямованої діяльності. І третє значення проєкту – діяльність по створенню (виробленні, планування, конструювання) будь-якої системи, об'єкта чи моделі [40].

Проєкт трактують як «взаємопов'язані концептуальну та формальну моделі, з описом того що необхідно виконати (документований супровід); заплановану, задуману майбутню діяльність; сукупність заходів, що допомагають досягнути цілі за певних обставин; організований викладачем і самостійно виконаний здобувачами освіти комплекс дій, де вони можуть бути самостійними в ухваленні рішення й відповідальними за власний вибір, результат праці, створення творчого продукту» [12].

О. Пехота вважає, що проєкт – практика особистісно-орієнтованого навчання у процесі конкретної праці учня, на основі його вільного вибору, з урахуванням його інтересів [30].

Отже, як відзначають вітчизняні дослідники, проєкт – це система навчання, за якою учні набувають знань, умінь і навичок у процесі планування та виконання практичних завдань-проєктів, що постійно ускладнюються [42].

Поняття «проєктування» «... походить від дієслова «проєктувати». Проєктувати – складати, розробляти проєкт, конструювати що-небудь, планувати, намічати здійснити щось» [6, с. 970].

Проєктування є однією з форм випереджального конструювання бажаного майбутнього. Як зазначає О. Безпалько, проєктування – це «одна з форм випереджального відображення дійсності, створення прообразу (прототипу) передбачуваного явища чи процесу у вигляді спеціальних методів» [1]. У наведеному визначенні показаний тип діяльності проєктування – ідеальний, оскільки проєкт на початок цієї діяльності поки що не існує.

Проєктування як процес вивчається різними науками. Вперше цей термін запроваджено в інженерній справі, а згодом він був поширений на інші наукові галузі [53]. Для нашого дослідження цікавим є педагогічне проєктування як попередня розробка основних деталей майбутньої спільної діяльності учнів та

педагогів.

Як зазначає І. Шевченко «проектування в освіті – це процес створення нових форм спільності педагогів, учнів, педагогічної громадськості, нового змісту та технологій освіти, нових способів і технік педагогічної діяльності та мислення. Предметом проектування є створення нових умов розвитку освіти в цілому, переходу її з одного стану в інший» [51, с. 257].

Педагогічне проектування ґрунтується на практиці: вирішуючи безліч як типових, так і нестандартних завдань, вчитель експериментує, моделює, рефлексує. Виконуючи ці дії, він приходять до розуміння суті проблеми і водночас визначає способи її вирішення. Таким чином, у процесі педагогічного проектування формуються спільно проблеми та рішення. Педагогічне проектування – це «безперервний потік дій, дослідів та рефлексій».

Зміст поняття «педагогічне проектування» характеризується двома моментами: ідеальним характером мисленнєвих дій, спрямованих на цілі, зміст, методи, форми, засоби та результати педагогічної діяльності ; спрямованістю педагогічного проектування на утворення чого-небудь у майбутньому в навчально-виховному процесі освітнього закладу [54].

У зовнішньому плані реалізація педагогічного проектування вимагає виконання певної послідовності дій: проаналізувати ситуацію, що склалася, встановити далеку та найближчу перспективу розвитку, визначити необхідні ресурси та залучити їх, розробити докладний план дій та реалізувати його, оцінити ступінь досягнення поставлених цілей та скоригувати отриманий

О. Ярошинська розглядає педагогічне проектування «як процес створення конкретних проєктів на основі концептуалізації їх задуму, які передбачають приблизні варіанти вмотивованої майбутньої діяльності на основі професійно-особистісних цінностей, безпосередньо спрямовують практичну навчальну діяльність, що охоплює актуалізацію і теоретичне опрацювання освітніх ініціатив, строго впорядковану послідовність дій, які приводять до інновацій у практиці і прогнозують її результати» [56, с. 113].

Категорії «діяльність» у вітчизняній психологічній та педагогічній науці

приділяється особливе місце. У структурі будь-якої діяльності, включаючи проєктну, можна виділити два взаємопов'язані компоненти: суб'єкт та об'єкт. Об'єкт та суб'єкт проєктування безперервно взаємодіють. Спочатку об'єкт педагогічного проєктування – це соціальне замовлення, що містить сукупність певних вимог, що визначають контури продукту діяльності. Сам факт існування таких вимог є виразом суспільної потреби у проєктній діяльності педагога. Проєктна потреба, згідно з теорією діяльності, породжує проєктну активність з боку суб'єкта проєктування. Об'єкт проєктування зазвичай детермінований комплексом умов свого розвитку. До них належать існуючі державні освітні стандарти; ресурсні, технічні, технологічні можливості та обмеження реалізації проєкту, культурні цінності та норми педагогічної діяльності тощо [50]. Суперечливість вимог та обмежень впливає на ситуацію проєктного пошуку, коли суб'єкт проєктування (вчитель-проєктувальник) змушений безперервно формувати об'єкт проєктування. Беручи участь у проєктній діяльності, вчитель-проєктувальник перетворює проєктний об'єкт крізь призму особистої культури, світоглядних позицій, педагогічного досвіду тощо. Так, суспільно задані параметри об'єкта проєктування реалізуються у суб'єктивній ідеї вирішення проєктної задачі [18].

На думку А. Сазанова «проєктна діяльність – це цілеспрямована діяльність з певною метою, за певним планом для вирішення пошукових, дослідницьких, практичних завдань із будь-якого напрямку змісту освіти» [47, с. 257]

Розглядаючи зовнішню та внутрішню сторони проєктної діяльності вчителя, необхідно звернути увагу на те, що реальність досягнення ідеального продукту тут не так залежить від об'єктивних умов, як від суб'єктивних характеристик діяльності вчителя та його педагогічного досвіду. Відповідно до принципу співвідношення існуючого і належного, першорядну роль грає бажання педагога максимально наблизитися до ідеалу, через постійне співвідношення реальних результатів своєї роботи з ідеальними. Відповідно, чим вище стоїть планка ідеалу, тим складніша праця вчителя, тим більша

користь для особистості дитини. Таким чином, ймовірність досягнення повної реалізації потенціалу учня зумовлена, по-перше, відповідальним ставленням педагога до свого професійного обов'язку та, по-друге, здатністю вчителя організувати освітню діяльність як проєкт. Проєкт являє собою отриманий за допомогою науково-обґрунтованого конструювання та розрахунку опис конкретної ситуації, що потребує поліпшення, та докладну характеристику конкретних кроків щодо вирішення зазначеної задачі [38]. Таким чином, робота з проєктами дозволяє педагогу своєчасно та гнучко реагувати на мінливі умови освітнього середовища для результативного вирішення проблем навчання та виховання учнів.

Проєктна діяльність перетворює не тільки педагогічну ситуацію (об'єкт діяльності), а й вчителів і учні, що беруть участь у перетворенні (суб'єкт діяльності). На цій підставі можна зробити висновок, що проєктна діяльність виконує по відношенню до свідомості розвиваючу функцію. З одного боку, проєктування орієнтоване на отримання знання з минулого досвіду і рефлексію скоєних у його рамках дій, з іншого – на створення образів майбутніх станів об'єктів і процесів, сконструйованих з урахуванням знання, здобутого досвідченим шляхом. Позиція проєктувальника – це позиція людини, яка управляє обставинами.

Орієнтованість проєктної діяльності на процес створення, використання та поширення виробленого нового способу вирішення поставленого завдання дозволяє розглядати її як галузь педагогічної інноватики [19]. Інноваційна педагогіка являє собою систему ідей та законів, на основі яких проєктується максимально сприятлива ситуація для розвитку особистості. Інноваційна педагогіка орієнтована на створення такої ситуації, де: по-перше, проєктується майбутнє учнів на рівні сенсоутворення і цілепокладання; по-друге, здійснюється процес підготовки особистості до реалізації цього майбутнього та життя в ньому.

Осмислення значення та сутності понять «проєкт», «проєктування», «проєктна діяльність», «педагогічне проєктування» в роботах Дж. Дьюї,

У. Кілпатріка, Є. Коллінгса, Є. Полат та ін. дозволили дійти певного розуміння сутності та змісту проектної компетентності майбутнього вчителя початкової школи [9].

У сучасній науковій літературі поняття проектна компетентність трактується неоднозначно. У педагогіці під проектною компетентністю особистості мають на увазі інтегративну характеристику особистості, яка виявляється у можливості та готовності особистості до самостійної теоретичної та практичної діяльності, пов'язаної з розробкою та реалізацією проектних робіт у різних соціальних сферах.

Нам близька точка зору науковців, які під проектною компетентністю розуміють «інтегративну характеристику суб'єкта діяльності, що виражається в здібності та готовності людини до самостійної теоретичної та практичної діяльності з розробки та реалізації проектів у різних сферах соціальної практики на основі принципів природо- та культуровідповідності» [22, с. 163].

Т. Парфенова вважає, що «проектна компетентність є складним інтегративним поняттям, що включає управлінський, емоційно-особистісний та творчий компоненти» [5, с.166].

Під проектною компетентністю С. Зайцева та П. Смирнов розуміють «здатність до виконання дослідницьких та проектних робіт самого вчителя та готовність до проектування, організації та керівництва проектною діяльністю учнів» [43].

І. Левіна розглядає проектну компетентність вчителя як «інтегративну професійно-особистісну якість, засновану на проектних знаннях, особистісному досвіді проектної діяльності та ціннісних орієнтаціях вчителя, розвиток якого є вираженням інноваційного характеру професійної компетентності педагога, що забезпечує творчий стиль діяльності» [23, с. 27].

Т. Кучай та інші під проектною компетентністю розуміють сформованість у спеціаліста комплексу умінь визначити тактичні та стратегічні завдання під час професійної діяльності [35].

Проектна компетентність знаходить свій прояв в усвідомленні сенсу та

значущості проєктної діяльності, володінні спеціальними знаннями, вміннями та навичками, обґрунтованому виборі та оптимізації проєктних рішень у разі їх багатоваріантності, наявності здатності застосовувати ці знання та вміння у конкретній діяльності. Під спеціальними знаннями, вміннями та навичками в даному випадку маються на увазі: навички вирішення проблеми на основі висування та обґрунтування гіпотез; вміння ставити мету діяльності, планувати діяльність, здійснювати збір та аналіз необхідної інформації; навички виконання експерименту, подання результатів дослідження.

Ми розглядаємо проєктну компетентність студентів у широкому та вузькому сенсах.

Проєктна компетентність у вузькому значенні означає вміння студентів створювати конкретні проєкти, проводити самостійні дослідження, обробляти інформацію та грамотно використовувати її у проєкті.

Проєктна компетентність у широкому розумінні означає наявність у майбутнього спеціаліста проєктного мислення, усвідомлення інтегративних зв'язків між дисциплінами, здатність за допомогою проєктної діяльності здійснювати самоосвіту, професійне зростання та особистісний розвиток, підвищувати рівень своєї конкурентоспроможності.

Проєктна компетентність, на думку різних авторів (І. Лернер, Ю. Мустафіна), є одним з необхідних компонентів загальної професійної компетентності, а також передумовою формування успішного педагогічного досвіду [32].

Проєктна компетентність студентів – це здатність суб'єктів освітнього процесу застосовувати сучасні технології, проєктні вміння та навички для створення інтегрованих проєктів, використовувати організовану проєктну діяльність для вирішення завдань професійного зростання та розвитку.

Проєктна компетентність вчителя є складовою його професійної компетентності [33] і знаходиться у нерозривній єдності з проєктною діяльністю та процесом проєктування. Вона безпосередньо виявляється у внутрішньому усвідомленні особистістю фахівця сенсу і значимості проєктної

діяльності, володінні фаховими знаннями, уміннями і навичками, обґрунтованому виборі та оптимізації проєктних рішень у разі їх багатоваріантності, наявності здатності застосовувати ці знання й уміння в практиці конкретних професійних завдань [11].

Зазначимо, що проєктна компетентність виступає інтегративною характеристикою вчителя і передбачає його готовність та здатність визначати необхідну інформацію, аналізувати, прогнозувати, планувати, організовувати, реалізовувати, координувати та оцінювати як сам процес проєктування, так і результат проєктної діяльності. При цьому готовність передбачає схильність вчителя до реалізації як власної проєктної діяльності, так і організації та здійснення відповідної діяльності школярів [36]. Здатність характеризується професійною підготовленістю та розвиненими якостями особистості, необхідними для організації будь-якої проєктної діяльності.

Говорячи про проєктну компетентність вчителя, слід зазначити, що її становлення тісно пов'язані з певними педагогічними умовами і етапами.

При аналізі поняття проєктної компетентності необхідно звернутися до теорії проєктного навчання, яка визначає такі її характеристики, як міждисциплінарність, різнорівневність та результативність, що відображають інноваційний характер та стиль професійної діяльності педагога [44].

Як одна з значних професійних і особистісних характеристик вчителя проєктна компетентність є водночас умовою становлення результативного педагогічного досвіду, формування нових діяльнісних мотивів, зміцнення системи педагогічних цінностей.

Проєктна компетентність учителя полягає у здатності розробляти та реалізовувати проєкти, а саме виявляти коло актуальних проблем, аналізувати їх, формулювати цілі з урахуванням зовнішніх та внутрішніх ресурсів, здійснювати планування та прогнозування результатів, вибудовувати ефективні взаємини з дитячим колективом, засновані на особистісно-орієнтованому підході, організувати презентацію результатів проєкту [31].

Аналіз поняття «проєктна компетентність педагога» показав, що низка

вчених розглядають її як суб'єктну характеристику діяльності педагогічних кадрів, як складний феномен, що полягає в здібності та готовності педагога до організації самостійної теоретичної та практичної діяльності з розробки та реалізації проєктів у різноманітних сферах соціальної практики. Проєктна компетентність є показником розвитку особистості в результаті оволодіння проєктною діяльністю на змістовному, операційному та процесуальному рівнях [35].

Проєктна компетентність характеризується як рухома, відкрита система, що розвивається, здатна до наповнення змісту освіти. Проєктна компетентність, будучи професійно значущою характеристикою діяльності майбутнього педагога, сприяє особистісному та професійному зростанню, є важливою умовою успішної соціалізації особистості в сучасному соціумі.

Проєктну компетентність майбутнього фахівця ми розглядаємо як цілісне особистісне новоутворення, що характеризується високим рівнем оволодіння знаннями, вміннями та професійно-особистісними якостями, сформованим ціннісним ставленням до цілей і результатів проєктування, що сприяє створенню продуктів проєктування, спрямованих на перетворення предметного світу. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що проєктна компетентність є важливою складовою професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи та може бути застосовна для позначення професіоналізму, процесу залучення майбутнього педагога до проєктної роботи, спрямованої на створення соціально значущих продуктів проєктної діяльності [47].

Проєктна компетентність визначається рівнем готовності вчителя початкової школи до проєктної діяльності, його індивідуальними здібностями до проєктування та мотивованим прагненням до самоосвіти та спрямована на розвиток культури мислення, поведінки, спілкування, діяльності.

Проєктна компетентність учителя початкової школи – це частина професійно-педагогічної компетентності, обумовлена сукупністю певних якостей особистості педагога, високим рівнем його професійної підготовленості до проєктної діяльності та обумовлюючою прогнозування, цілепокладання,

моделювання, програмування та реалізацію проєктної діяльності учнів з отриманням певних результатів за певний час та використання певних ресурсів.

Перейдемо до розгляду структури проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Як компоненти проєктної компетентності сучасного фахівця вчені виділяють: наявність проєктних умінь та навичок; проєктне мислення; готовність до самоосвіти та саморозвитку в умовах проєктної діяльності; здатність адекватно оцінити якість проєкту [2].

Проєктна компетентність передбачає наявність наступних проєктних умінь та навичок:

- дослідницькі (уміння працювати з інформацією – здійснювати пошук, відбір, ставити завдання та цілі, складати план, структурувати, робити висновки);

- мультимедійні (уміння використовувати кілька каналів сприйняття інформації в проєкті, працювати з мультимедійними засобами, створювати презентації);

- інтегративні (усвідомлення інтегративних зв'язків між дисциплінами, здатність синтезувати знання у проєктах);

- когнітивні (уміння організувати самостійну пізнавальну діяльність, проводити аналіз та синтез інформації, наявність аналітичного мислення, інтелектуальна лабільність);

- креативні (наявність креативного мислення, прагнення до творчого пошуку, оригінальності) [16].

Формування вище перерахованих умінь та навичок сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності випускників. В результаті ми отримуємо спеціаліста, який не тільки добре підготовлений до майбутньої професійної діяльності, але й володіє цілим набором конкурентоспроможних якостей та компетенцій.

Проаналізував різні точки зору, Т. Япринець, А. Келемеш та Р. Петраш розглядають структуру проєктної компетентності студента – майбутнього

викладача професійної освіти як інтеграцію взаємозв'язаних і взаємообумовлених компонентів: мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісного і рефлексивно-оціночного [55, с. 124].

Мотиваційно-ціннісний компонент відображає ставлення студента до проєктної та дослідницької діяльності та виявляється у його бажанні та готовності виконувати власні проєкти, брати участь у колективних проєктах, керувати проєктною діяльністю учнів. Наявність інтересу до проєктної діяльності у майбутнього вчителя простежується через наявність потреби у знаннях, у оволодінні методичними прийомами організації взаємодії з учнями, у прагненні набути досвіду проєктної діяльності у педагогічному закладі вищої освіти.

Когнітивний компонент базується на знанні психолого-педагогічних основ природи проєктної діяльності та методичних прийомів управління нею відповідно до вікових та індивідуальних особливостей особистості. Когнітивний компонент демонструється студентами через знання закономірностей моделювання та підтримки проєктної діяльності учнів, у практичному використанні технологій організації проєктної діяльності, у спроможності організації контролю та оцінки досягнень учнів через результати їх діяльності.

Діяльнісний компонент заснований на практичному досвіді участі студентів у проєктній діяльності, у процесі придбання якого можна виділити 8 етапів, які передбачають послідовне проходження їх кожним студентом:

- участь в якості виконавця у проєктах під керівництвом викладача або студента-старшокурсника;
- участь в якості рівноправного учасника проєктної групи;
- розробка індивідуального проєкту;
- участь в якості керівника в студентських проєктах;
- допомогу викладачеві в організації проєктної діяльності студентів;
- самостійне керівництво проєктною діяльністю;
- керівництво колективною проєктною діяльністю студентів перших

курсів;

- участь як експерти (члени журі) в оцінці проєктів.

Процес створення студентами проєктів складається з наступних етапів:

- ціннісно-орієнтаційний етап;
- етап планування;
- конструктивний етап;
- презентаційний етап [4].

У ході ціннісно-орієнтаційного етапу на основі діагностичних процедур студенти виявляють проблему та шляхи її вирішення, визначають соціальну та особистісну значущість проєкту, формулюють його мету та завдання, аналізують соціально-педагогічну ситуацію, виявляють різні сторони об'єкта, конструюють зміст діяльності, формують образ результату. Критерієм ефективності даного етапу проєктної діяльності є обґрунтування актуальності проєкту, теоретичної та практичної значущості. Ціннісно-орієнтаційний етап має великий потенціал формування у студентів вміння самостійної роботи.

На етапі планування проводиться детальний опис проєкту, розкриваються етапи його реалізації. Результатом даного етапу є розробка плану робіт, що є певною послідовністю виконання дій щодо виконання проєктного завдання. Критерієм ефективності етапу планування виступає здатність учасників проєкту охарактеризувати технологію створення та механізм реалізації проєкту. Цей етап сприяє розвитку у студентів творчого мислення [46].

Конструктивний етап спрямовано на реалізацію плану проєкту, виконання поставлених завдань. Критерієм ефективності представленого етапу є досягнення цілей проєкту. Конструктивний етап має можливість формування у студентів цілеспрямованості у досягненні запланованих результатів.

На презентаційному етапі відбувається демонстрація результатів проєктної діяльності. Критерієм ефективності цього етапу є успішний захист авторського проєкту.

Важливим компонентом у структурі проєктної компетентності є рефлексивно-оцінний компонент, який визначає рівень розуміння та

усвідомлення суспільної значущості в колективному проєкті або дослідженні, розвитку самооцінки, відповідальності за результати власної діяльності та діяльності учнів, а також самореалізації у професійній педагогічній діяльності. Рефлексивно-оцінний компонент включає самооцінку та самоаналіз майбутнім учителем початкової школи як результату проєктної діяльності, так і методики її організації, що дозволяє осмислити та оцінити ступінь реалізації поставлених цілей у рамках проєктної діяльності [55].

Як зазначає П. Хоменко та М. Прилуцький «зміст означених складових може змінюватися. Підтвердженням цього є виокремленні ним функції проєктної компетентності: світоглядна (формування у здобувачів освіти нових світоглядних поведінкових стандартів), дослідницька (постійний розвиток умінь систематизувати, аналізувати, узагальнювати, що спонукає студента до створення проєкту, вибору стратегії і тактики його втілення), евристична (розвиток пізнавальної активності студентів з метою отримання нових знань про проєктувальний об'єкт), інтегруюча (синтез сукупності теоретико-практичних, психолого-педагогічних, соціально-гуманітарних знань із різних галузей про проєктувальний об'єкт), прогностична (прогнозування перспектив із розв'язаних проєктних завдань), рефлексивно-оцінювальна (виокремлення критеріїв і показників аналізу проєктувального об'єкту), конструктивно-управлінська (удосконалення механізму реалізації проєктування)» [49].

З урахуванням викладеного визначимо поняття проєктної компетентності педагога як складне інтегративне поняття, що включає здатності розробляти та реалізовувати свою проєктну діяльність. У структурі проєктної компетентності майбутнього вчителя початкової школи ми виділяємо три взаємопов'язані компоненти:

- соціокультурний, що відображає глибину розуміння педагогом сенсу та цінності свідомої творчості для особистісно-орієнтованого та професійного саморозвитку;

- психологічний, що відображає потребу педагога в оволодінні компетенціями проєктної діяльності та мотивацію до їх використання у

професійно-педагогічній діяльності;

- педагогічний, що відображає здатність педагога самостійно організувати та здійснювати проєктну діяльність від задуму до отримання реального результату [39].

Кожний компонент проєктної компетентності представлений сукупністю компетенцій проєктної діяльності.

Соціокультурний компонент:

- усвідомлення значення проєктної діяльності для особистісно-орієнтованого та професійного саморозвитку;

- визнання цінності винахідливості, креативності, особистісної самобутності для самостійного здійснення проєктної діяльності;

- здатність ставити та вирішувати нестандартні завдання у процесі проєктної діяльності, пов'язані з індивідуальними програмами розвитку особистості та життєдіяльності учасників проєкту;

- чуйність до протиріч, вміння долати стереотипи;

- прагнення до новизни та схильність до ризику.

Психологічний компонент:

- потреба опанувати проєктну компетентність;

- висока мотивація до використання проєктних компетенцій у професійно-педагогічній діяльності;

- висока мотивація досягнення позитивного результату проєктної діяльності;

- емоційна стійкість, гнучкість;

- комунікабельність, емпатичність;

- здатність до співпраці;

- рефлексивність.

Педагогічний компонент:

- вміння визначити реальні цілі проєкту та обирати шляхи їх досягнення;

- вміння узгоджувати процедури планування та прогнозування;

- вміння перетворювати навчальне завдання на особистісно-значну;

- вміння розподілити та поєднати навчальну працю;
- вміння встановлювати суб'єкт-суб'єктні відносини;
- навички делегування прав, повноважень та відповідальності у процесі проєктної діяльності;
- вміння проводити поточне регулювання проєктної діяльності та вміння коригувати небажані результати проєктної діяльності;
- знання та вміння, необхідні для аналізу та оцінки ефективності використання різних дидактичних засобів у проєктній діяльності.

Таким чином, проєктна компетентність є показником рівня професійного та особистісного розвитку майбутнього вчителя початкової школи. Здатність створювати високоякісні проєкти є важливим компонентом професійної компетентності спеціаліста. Тому у закладі вищої освіти має бути організована цілеспрямована та послідовна робота з формування проєктної компетентності студентів.

1.2. Особливості формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи

Останнім часом намітилася тенденція повернення у професійну діяльність методу проєктів. На сучасному етапі навчання використання методу проєктів характеризується тим, що він виріс до рівня «проєктного навчання». В сучасній освіті метод навчальних проєктів є однією з особистісно-орієнтованих технологій, спосіб організації самостійної діяльності учнів, спрямований на вирішення завдання навчального проєкту, що інтегрує проблемний підхід, групові методи, рефлексивні, презентативні, дослідницькі та пошукові методики.

Проєктна компетентність майбутнього вчителя початкової школи визначається рівнем готовності студента до проєктної діяльності, його індивідуальними здібностями до проєктування, мотивованим прагненням до

самоосвіти та спрямована на розвиток культури мислення та професійної діяльності [32]. Досвід проєктної діяльності набувається у процесі виконання проєктних завдань, вирішення проблемних педагогічних завдань та ситуацій; формування проєктного мислення; аналізу власних проєктів, участь у виставках, конкурсах та ін.).

Проєктна діяльність розвиває дослідницькі вміння (уміння аналізувати проблемну ситуацію, виявляти проблеми, здійснювати відбір необхідної інформації з літератури, проводити спостереження практичних ситуацій, фіксувати та аналізувати їх результати, будувати гіпотези, узагальнювати, робити висновки); вчить уміння працювати в команді (відбувається усвідомлення значущості колективної роботи для отримання результату, ролі співробітництва, спільної діяльності); розвиваються комунікативні вміння [34].

Як суб'єкт проєктної діяльності педагог виконує різні функції (аналіз, цілепокладання, мотивування, планування та ін.), комплекс яких визначається вимогами конкретного проєктного об'єкта. У процесі вищої освіти майбутній педагог має освоїти засоби реалізації функцій суб'єкта проєктної діяльності, навчитися використовувати ці засоби з опорою на свої теоретичні знання та з урахуванням особливостей конкретної проєктної ситуації.

Успішну проєктну діяльність учителя початкової школи обумовлює розвинена здатність системно застосовувати засвоєні професійні знання та вміння для вирішення проблем, що виникають в освітньому процесі, з урахуванням культурного, сімейного, національного індивідуально-особистісного досвіду кожного учня [29].

При включенні в проєктну діяльність у особистості формується така якість, як компетентність, яка визначається нами як потреба, обізнаність у галузі проєктної діяльності, що у свою чергу забезпечує готовність до проєктної діяльності, яка має пізнавальний та перетворювальний характер. Формування проєктної компетентності характеризується здатністю фахівця застосовувати знання, вміння та особисті якості, що забезпечують готовність та успішність виконання проєктної діяльності, усвідомлення її соціальної

значимості та особистої відповідальності за її результат.

Однією з цілей формування проєктної компетентності у майбутніх учителів початкової школи повинна бути така підготовка студента до майбутньої професійної діяльності, яка забезпечує його конкурентоспроможність і затребуваність на ринку праці.

Розкриваючи сутність та специфіку проєктної компетентності педагога, наука спирається на низку підходів до характеристики його готовності до здійснення проєктної діяльності. Так, Г. Гаврилюк, С. Ізбаш та інші формулюють такі положення, що визначають готовність педагога до проєктної діяльності:

- результат навчання у системі педагогічної освіти;
- набуття та поширення досвіду в системі підвищення кваліфікації;
- використання результатів самостійної професійної діяльності;
- реалізація у роботі основ сучасних підходів в освіті [8; 14].

Здатність та готовність педагога до розвитку власної проєктної компетентності, на думку вчених, має бути обов'язковою складовою структури сучасної професійної підготовки. Серед умінь, які забезпечують підготовку до проєктної діяльності, можна назвати такі: уміння аналізувати проблеми та ситуації; прогнозувати, планувати, конструювати діяльність; вміння створювати та презентувати продукт.

Як відомо, компетентність формується та розвивається у діяльності, завжди проявляється у нерозривній єдності з цінностями людини [48]. Для формування проєктної компетентності необхідне залучення студентів до проєктної діяльності, формування у них досвіду цієї діяльності, на набуття якого мають бути орієнтовані навчальні дисципліни, педагогічна практика, планомірно організовані виховна та науково-дослідна робота у закладі вищої освіти.

Проєктна компетентність формується в ході проєктної діяльності, яка являє собою організовану роботу зі створення оригінального продукту (проєкту), спрямовану на вирішення професійно-значущої задачі, що має на

меті придбання та розвиток умінь та навичок, особистісних якостей, необхідних сучасному конкурентоспроможному фахівцю [13].

Для студента проєкт – це можливість самореалізації, розкриття творчого потенціалу, здійснення професійного зростання та розвитку, набуття досвіду самостійної пізнавальної діяльності..

Для викладача – це метод, що дозволяє трансформувати теоретичні відомості на професійний досвід, розвинути у студентів конкурентоспроможні вміння та навички, прагнення до самоосвіти. Роль викладача у проєктній діяльності є дуже важливою. Він стає її співучасником, консультантом, працює індивідуально з кожним студентом. Педагог прагне не лише допомогти студентам створити цікаві проєкти, а й намагається розкрити їхній творчий потенціал, цілеспрямовано підвищує рівень проєктної грамотності студентів.

Як зазначає Ю. Козловський, Н. Муқан та інші «переваги методу проєктів полягають у тому, що, з одного боку, він інтегрує в собі інші методи навчання, сприяючи розвитку пізнавальної активності студентів, а з іншого – дає змогу забезпечити індивідуальний підхід до кожного з них, міжособистісне спілкування та відкриває можливості виявити здібності, випробувати себе в майбутній професійній діяльності» [17, с. 9].

Основна мета формування проєктної компетентності у закладі вищої освіти – підготовка студента до майбутньої професійної діяльності, забезпечення високого ступеня конкурентоспроможності, що позитивно позначається на його затребуваності на ринку праці в умовах жорсткої конкуренції.

Формування проєктної компетентності майбутнього вчителя початкової школи необхідно здійснювати паралельно із формуванням його професійної компетентності, тобто під час навчання у закладі вищої освіти. Умовами формування проєктної компетентності майбутнього вчителя у процесі його професійної підготовки є:

- цілеспрямованість та систематичність у проєктній роботі майбутнього вчителя початкової школи, його активність та мотивованість при проєктуванні;

- ціннісне ставлення студента до здобуття професійно значимих знань, умінь та досвіду;
- орієнтованість проектування на студента та його майбутню професійну діяльність;
- залучення студентів до реальної професійної проектної діяльності у різних освітніх закладах, у рамках волонтерської роботи та курсів підвищення кваліфікації;
- рефлексивна позиція всіх учасників проектування на всіх його етапах;
- оцінка та самооцінка рівня прояву основних компонентів проектної компетентності майбутнього вчителя у реальному професійному контексті.

Проблема формування проектної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі вищої освіти розкривається у єдності системного, культурологічного, діяльнісного, аксіологічного та компетентнісного підходів до освіти.

У руслі взаємодоповнюючих ідей означених підходів результатом педагогічної освіти є вчитель-професіонал, здатний до професійно-особистісного саморозвитку та розвитку особистості учнів; що володіє системним знанням про природу людини, суспільства, освіти як культурно-історичний феномен та головну умову життєдіяльності та життєтворчості людини; орієнтований на цінності гуманістичної педагогіки в організації педагогічного спілкування та здатний до реалізації проектної технології інноваційної діяльності у педагогічній практиці. Проектна діяльність, здійснювана в умовах освітнього процесу, вирішує актуальні проблеми, спирається на гуманістичні цінності, має творчий характер. Її мета – забезпечити ефективне функціонування та розвиток освітнього процесу.

В освітньому процесі відбувається обмін досвідом між учителем та учнем, між студентом та викладачем. З цієї точки зору формування проектної компетентності педагогів формується у системі «викладач – студент – педагог – школярі». Спільним тут є проектна технологія – технологія створення проекту вирішення будь-якої проблеми. Відмінність полягає у змісті завдань, які

потребують проєктного рішення. На цій підставі з позиції проєктної парадигми можна виділити загальне та відмінне у моделях випускника загальноосвітньої школи, випускника педагогічного закладу вищої освіти та випускника аспірантури педагогічного університету.

Основним методом формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки є метод педагогічного проєктування. Цей метод має термін-партнер – педагогічне моделювання. «Проєктування націлене на створення моделей майбутніх явищ і процесів, тоді як моделювання може поширюватися і на минулий досвід, якщо його метою стає більш глибоке його осмислення. Конкретні моделі можуть бути елементами проєктування, і, навпаки, проєкт як система може бути підсистемою моделі. Сміслові взаємопроникнення проєктування та моделювання можна розцінювати як взаємне збагачення» [27].

Виділимо наступні продукти педагогічного проєктування:

- 1) педагогічна система;
- 2) система управління освітою;
- 3) проєкт навчального процесу;
- 4) система методичного забезпечення.

Зазначимо, що «педагогічна система» може розумітися досить широко: від послідовності взаємозалежних завдань і питань на уроці до систем уроків і навіть систем програм, наприклад, основні освітні програми. Логіку процесу проєктування у загальному вигляді розкриває О. Дахін:

- аналіз педагогічної ситуації та характеру її розвитку, постановка проблеми;
- формулювання ідей у контексті певної системи підходів до вирішення проблеми;
- створення моделі планованого (бажаного) педагогічного об'єкта в контексті провідних ідей та цінностей;
- висування припущень про можливі способи, засоби та етапи досягнення мети;

- вироблення критеріїв аналізу та оцінки очікуваних результатів;
- вибір оптимального способу реалізації проєкту у рамках загальної моделі педагогічної діяльності;
- постановка конкретних завдань, які потребують обов'язкового рішення для реалізації задуму проєкту;
- власне реалізація проєкту за умовою обов'язкового безперервного контролю та своєчасного коригування процесу проєктної діяльності;
- узагальнення результатів у реальному продукті проєктної діяльності та його презентація педагогічної громадськості [37].

Важливу роль у проєктуванні виконує експертиза ідеї проєкту та очікуваних результатів, експертиза процесу реалізації ідеї та перспектив розвитку проєкту, його розповсюдження.

Поширеною формою ефективних технологій навчання, на думку фахівців, є проблемно-ситуативне навчання за допомогою кейсів. Суть кейс-технології полягає в тому, що засвоєння знань та умінь є результатом ініціативної самостійності учнів у процесі вирішення протиріч [3]. Тому професійне навчання за допомогою цього методу створює умови для розвитку інтелектуальних та творчих здібностей студентів.

Значним педагогічним методом формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в умовах закладу вищої освіти, на нашу думку, є проєктне завдання. Беручи участь у вирішенні проєктних завдань, здійснюючи у навчальній ситуації пошук та спроби способів досягнення цілей проєктної діяльності, студенти фактично освоюють технологію проєктування як базу для своєї майбутньої проєктної діяльності спільно з учнями.

Проєктне завдання є таким завданням, яке у вигляді системи завдань цілеспрямовано стимулює реалізацію проєктних дій, необхідних для отримання нового всіма учасниками проєкту. По суті, рішення проєктної задачі вимагає перенесення загальних способів дії в квазіреальну модельну нестандартну ситуацію, зумовлюючи, по-перше, отримання продукту проєктної діяльності, а по-друге, якісну самозміну проєктувальників.

У вітчизняній освітній практиці ефективність побудови навчального пізнання як системи пошукових завдань набула теоретичного та експериментального обґрунтування у дослідженнях багатьох науковців. Розвиваючий ефект проблемного навчання забезпечується, по-перше, усвідомленням проблемності пред'явлених навчальних завдань як особистісно-значущих для учнів (мотив пошуку вирішення навчальної задачі знаходиться в зоні актуального розвитку учнів) і, по-друге, освоєнням нових узагальнених способів дії (засвоюваний спосіб дії знаходиться в зоні найближчого розвитку учнів). Проектні завдання відповідають цим вимогам повною мірою.

Проектування у навчальній діяльності спрямоване на отримання нового, раніше невідомого учням, результату за допомогою розширення меж застосування раніше засвоєних засобів дії. Поряд з цим, у створенні умов для розвитку учнів у процесі навчання проектне завдання в порівнянні з іншими видами завдань (навчальна, конкретно-практична, дослідницька, творча) має ряд переваг:

- вчить самостійно обирати спосіб розв'язання завдання у ситуації групової діяльності;
- стимулює вироблення принципово нового «продукту», невідомого до вирішення завдання нікому, включаючи педагога;
- виявляє можливості учнів діяти у нестандартній ситуації, але з використанням вже знайомих способів дії;
- стимулює різні способи навчальної співпраці та різні «стратегії» вирішення завдання, що забезпечують «віяло» можливих результатів.

Таким чином, реалізація проектної технології підвищує ефективність професійної освіти при одночасному посиленні навчальної мотивації студентів у навчанні.

Проектні завдання можуть бути предметними та міжпредметними. Формуючим завданням нашого дослідження більшою мірою відповідають міжпредметні проектні завдання, що створюють базу для розвитку проектних компетенцій у контексті інтеграції знань різних наукових галузей під час

проектування різних об'єктів, процесів, явищ [7].

Міжпредметний підхід дозволяє уникнути обмеженості формуємих проєктних умінь, що потребують інтеграції знання природничо-математичного, гуманітарного, художньо-естетичного та ін. на основі провідної ідеї з послідовним, багатогранним та глибоким розкриттям явищ, що вивчаються, і процесів. Система проєктних завдань міжпредметного характеру є основним формуючим засобом, тому, що дозволяє здійснити перенесення узагальнених та конкретизованих прийомів проєктної діяльності з одного проєктованого об'єкта на інший; забезпечує відображення у практичній діяльності людини об'єктивних зв'язків між різними науками; сприяє розвитку системного мислення та творчих здібностей майбутніх педагогів.

Структура проєктної задачі, на нашу думку, безпосередньо пов'язана із загальним способом вирішення проблемних ситуацій. Аналіз вихідної проєктної ситуації на етапі моделювання дозволяє виділити мету та розробити реальний план її досягнення за допомогою адекватних цілей засобів та способів проєктної діяльності. На етапі реалізації проєкту результати, отримані за окремими напрямками цієї ситуації, синтезуються в єдиний продукт. Тут закономірним є повернення до етапу аналізу для здійснення корекції підсумкового реального результату проєктної діяльності.

На основі структурно-функціонального аналізу проєктного завдання виділимо основні функції цієї педагогічної категорії:

1) суб'єктно-розвиваюча функція проявляється у формуванні внутрішньої позиції майбутнього вчителя початкової школи як сталої системи наукових, моральних, правових, політичних, естетичних, релігійних та інших переконань особистості, що зумовлюють особисту та професійну відповідальність, прагнення до продуктивної співпраці, взаємодопомоги та педагогічної підтримки;

2) регулятивна функція проявляється у реалізації дій з організації роботи у проєкті, включаючи здатність ставити і утримувати проєктні мету і завдання, моделювати умови і розробляти план їх досягнення, контролювати та

оцінювати свої дії та дії інших учасників проєкту;

3) пізнавальна функція проявляється у пошуку та збиранні необхідної інформації для вибору оптимального способу досягнення проєктних цілей;

4) рефлексивна функція проявляється у вмінні бачити проблему, аналізувати процес та результат проєктної діяльності, виділяти труднощі та причини помилок, своєчасно здійснювати корекцію;

5) комунікативна функція проявляється у вмінні організувати ініціативну співпрацю, продуктивно взаємодіяти з іншими учасниками проєкту в роботі над вирішенням поставлених завдань, визначати та аргументувати свою позицію, приймати, оцінювати та обговорювати позицію інших.

Враховуючи проаналізовані функції, ми вважаємо, що включення студентів до вирішення проєктних завдань забезпечить формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи, що виявляється у здатності розробляти та реалізовувати педагогічні проєкти, а саме:

- виявляти та аналізувати проблемні ситуації;
- визначати систему цілей, термінів, бюджет проєктів;
- здійснювати інтеграцію та планування проєктної діяльності;
- прогнозувати очікувані результати всіх учасників проєкту;
- керувати якістю, ризиками проєкту;
- вводити проєкт у діяльнісне поле групи дітей;
- вибудовувати взаємовідносини з дітьми в процесі проєктної діяльності;
- співвідносити частку нового та відомого у проєкті;
- організувати презентацію отриманих продуктів та результатів проєктної діяльності учасників проєкту.

Таким чином, педагогічна цінність участі майбутніх педагогів у вирішенні проєктних завдань полягає у можливості синтезувати отримані студентами у процесі професійного навчання знання, розвивати їх творчі здібності та навички групового співробітництва.

Інший аспект формування проєктної компетентності студентів обумовлений вимогами реалізації гуманістичних засад у педагогічній взаємодії.

Особливість педагогічного підходу до феномену людини полягає не так у сутнісному розумінні, як у технологічному характері забезпечення еволюційного розвитку. Педагог має справу з конкретними проявами свідомості та діяльності дитини. У зв'язку з цим найважливішим чинником успішності педагогічного проектування освітніх процесів є процедура педагогічного мислення, яка полягає в трансформації соціогуманістичних уявлень про дитину як самостійну та вільну особистість в індивідуально-особистісні педоцентричні установки в управлінні соціальною ситуацією дитини:

- «образ світу» дитини формується у спеціальних умовах, які для неї створюють дорослі (усвідомлюючи неминучість впливу своїх світоглядних поглядів, позицій, переконань, особистісних якостей на психічне, психологічне та фізичне життя дитини, педагог несе відповідальність за об'єктивний результат власного саморозвитку, за формування гуманістичного світогляду та системно-творчого мислення учнів);

- думки та вчинки дитини є проявом ідеології дорослих (усвідомлюючи психічну рухливість дитини, вчитель зобов'язаний прищеплювати дитині прийоми управління обставинами свого життя, розвивати у неї якості справжнього суб'єкта своєї життєдіяльності).

Таким чином, послідовне оволодіння загальними прийомами та способами постановки та вирішення проектних завдань, усвідомлення закономірностей внутрішнього саморозвитку як основи педагогічної творчості дозволяє студентам активно перетворювати засвоєний в освітньому процесі сучасного закладу вищої освіти досвід проектної діяльності у професійну компетентність.

Формування основ проектної компетентності буде ефективним, якщо забезпечити активізацію процесу оволодіння знаннями з курсу спеціальних дисциплін та паралельне включення студентів до позаурочної діяльності за допомогою наступних форм організації цілісного педагогічного процесу: узагальнююча (лекція) та формуюча діяльність (практичні заняття – семінар,

лабораторна робота студентів, практика), позаурочна діяльність (додаткові заняття та консультації, екскурсії, самостійна позааудиторна робота, науково-дослідна робота (реферати, презентації, проекти, доповіді, курсові роботи), робота у предметних гуртках, факультативах, зустрічі з представниками педагогічних професій та ін.).

Формування проєктної компетентності відбувається ефективно у процесі виконання комплексних завдань, що поєднують у собі дослідницьку діяльність, навчання та практику, творчий пошук оптимальних рішень технічних проблем [45]. У процесі багатогранної діяльності – у студентів формуються не лише професійні знання та вміння, а й творчі компетенції. Отже, формування проєктної компетентності майбутніх вчителів початкової школи – це цілеспрямований, науково обґрунтований цілісний педагогічний процес управління розробкою та діагностуванням формування основ проєктної компетентності з використанням еталонів та алгоритмів у навчальній та позанавчальній діяльності, що забезпечують функціонування педагогічної системи згідно з заданими, чітко фіксованими, критеріально визначеними кінцевими результатами.

Отже, «розглянувши особливості формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи, вважаємо, що домінантна роль у зазначеному процесі належить викладачеві, який ефективно сприяє розвитку професійно значущих якостей майбутнього вчителя як фахівця здатного до проєктної діяльності. Відтак, успішність формування проєктної компетентності у майбутніх учителів початкової школи залежить від процесу їхньої професійної підготовки, під час якої враховуються зміни стратегічних цілей фахової підготовки та закономірності побудови освітнього процесу у закладі вищої освіти» [20, с. 308].

Таким чином, освітній простір сучасного педагогічного закладу вищої освіти має досить багатогранні можливості організації проєктної діяльності студентів. Організована робота із здобуття студентами – майбутніми вчителями початкової школи досвіду проєктної діяльності у закладі вищої освіти є

запорукою успішності формування у них проєктної компетентності та одним із значущих шляхів їхнього професійного становлення.

1.3. Модель формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи

Для цілісного процесу формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи важливим є створення відповідної моделі. Поняття «модель» визначається як «умовний образ об'єкта чи процесу, який вивчається та відображає його основні характеристики та використовується у процесі дослідження» [37]. Під моделюванням розуміється «один із методів наукового пізнання, який ґрунтується на заміні предмета, що вивчається, або явища їх аналогом, моделлю, які отримують суттєві риси оригіналу, з метою прийняття відповідних управлінських рішень» [27].

Метод моделювання дозволяє виявити закономірності у поведінці досліджуваної складної системи з метою підвищення ефективності процесу управління нею.

Термін «модель» широко використовується у різних сферах людської діяльності та має безліч значень [28]. Нами модель сприймається як спрощений уявний чи знаковий образ будь-якого об'єкта чи системи об'єктів, використовуваний в якості їхнього «заступника» та засобу оперування.

Модель виступає заміною оригіналу у пізнанні та практиці, тобто виконує пізнавальну роль, є засобом пояснення, прогнозу та евристики. Це, своєю чергою, дає підстави розглядати цей метод як продуктивний спосіб виявлення сутності досліджуваних дидактичних явищ, знаходження основних взаємозв'язків і закономірностей у процесі навчання.

Метою моделювання є підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у закладах вищої освіти. Як об'єкт моделювання виступає процес формування проєктної компетентності

майбутніх педагогів початкової школи.

Модель розкриває структуру, властивості та взаємозв'язки елементів моделюємої системи формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки. Вона виступає взірцем для подальшого педагогічного процесу, що зумовлює досягнення нових результатів вищої освіти – проєктної компетентності майбутніх педагогів.

Модель формування проєктної компетентності представлена логіко-структурною схемою, складові якої можна умовно поділити на три блоки: концептуально-цільовий, змістовний та результативний (рис. 1.1.).

У цій моделі всі блоки взаємообумовлюють та взаємодоповнюють один одного, становлять цілісний процес формування проєктної компетентності студентів – майбутніх учителів початкової школи.

Концептуально-цільовий блок включає мету формування проєктної компетентності майбутніх вчителів початкової школи у процесі професійної підготовки, методологічні підходи та принципи, що визначають критерії вибору змісту, методів та форм ефективного формування проєктної компетентності у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів.

Змістовий блок представлений комплексом методів, форм, засобів та педагогічних умов створення проєктно-розвивального середовища, що сприяє ефективному формуванню проєктної компетентності майбутніх педагогів у процесі вищої освіти.

Результативний блок представлений критеріями оцінки рівня сформованості проєктної компетентності студента та встановлення ступеня відповідності його ідеальному результату формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки.

Розглянемо блоки моделі більш докладно.

I. Концептуально-цільовий блок.

Метою моделі є: сформувати проєктну компетентність майбутніх учителів початкової школи.

Рисунок 1.1. Модель формування проектної компетентності майбутніх учителів початкової школи

Як вже говорилося раніше, проблема формування проектної компетентності студентів у процесі професійної підготовки розкривається у

єдності наступних наукових підходів:

- системного, в основі якого лежить вивчення об'єкта як системи, визначення ключових властивостей та якісних системних характеристик [21];
- діяльнісного, спрямованого на виявлення специфіки діяльності, з якою пов'язана компетентність, що формується;
- особистісно-орієнтованого, що передбачає врахування особистісних особливостей майбутніх учителів початкової школи, підвищення особистісної значущості освітнього процесу за рахунок задоволення пізнавальних потреб студентів, створення умов для їх особистісного та професійного розвитку;
- компетентнісного, що інтегрує різні наукові та дидактичні концепції, надаючи їм практичного характеру; спрямованого на розгляд всіх компонентів освітнього процесу комплексно.

Запропонована нами модель формування проєктної компетентності майбутнього вчителя початкової школи передбачає дотримання власних специфічних методологічних принципів.

1. Принцип єдності фундаментального та прикладного проєктного знання реалізується у вимогах до змісту проєктної освіти. Основи проєктної діяльності у закладі вищої освіти вивчаються студентами різних спеціальностей, проте глибина освоєння її сутності, різноманітності форм та методів не однакові у студентів, які навчаються з різних напрямів підготовки. Проєктна освіта для студентів, які навчаються на педагогічних спеціальностях розширює науковий світогляд, є засобом прогнозування та попередження проблемно-кризових ситуацій у професійно-педагогічній діяльності. У цьому випадку йдеться про прикладну значущість проєктних знань, проникнення яких можливе у сутність управлінських та технічних проблем. Фундаментальна та прикладна професійна підготовка має здійснюватися в органічній єдності для фахівців різних профілів.

2. Принцип єдності теоретичного та практичного проєктного знання. Незважаючи на те, що такий поділ має умовний характер, проєктування-теорія та проєктування-метод взаємопов'язані та доповнюють один одного. У сфері

освіти проєктування має практичне значення. Теоретичне знання з'являється у зв'язку з необхідністю систематизувати досвід проєктної діяльності студентів, напрацьований за кілька десятиліть у педагогічній практиці багатьох країн світу, в теорію проєктної діяльності, розвинути цю теорію та розробити методологічну парадигму проєктної діяльності. Надалі теоретичні та практичні дослідження в сукупності надають стимулюючий вплив один на одного: розширюються межі застосування проєктного методу в різних наукових дисциплінах, і одночасно розвивається понятійний апарат та науково-методологічна основа проєктування. Звідси й випливає вимога враховувати в моделі формування проєктної компетентності майбутніх педагогів принцип єдності теоретичного і практичного проєктного знання.

3. Принцип міжпредметності проєктної освіти сягає ідеї у тому, що усе що знаходиться у взаємному зв'язку необхідно викладати студентам у такому ж зв'язку. На сучасному етапі розвитку суспільства міжпредметність освіти є умовою формування картини світу як основи наукового світогляду та системно-творчого мислення студентів, пізнавальної та творчої активності. Використання міжпредметності у проєктній освіті дозволяє продемонструвати майбутнім учителям різні галузі реалізації ідей та цінностей проєктної діяльності, підвищити мотивацію студентів при освоєнні її теоретичних засад та практичних технологій.

4. Принцип єдності проєктної та професійної компетентності. У загальноосвітній школі проєктна культура та проєктна компетентність учнів формується, передусім, як частина їхньої загальної культури, тоді як у закладі вищої освіти проєктна компетентність стає також базою для формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

Головні етапи, прийоми та дії технології проєктної діяльності в основному ідентичні як при розробці глобальних проєктів свого життя (отримати освіту, побудувати кар'єру, створити сім'ю, виробити особистісну позицію, розвинути рефлексивне мислення та самоконтроль, конструювати свою повсякденну життєдіяльність), так і при розробці педагогічних проєктів

щодо досягнення навчально-виховних цілей та завдань. У процесі формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи, що потребує пошукових орієнтацій, конструктивних здібностей, системного мислення, творчого підходу, уміння прогнозувати хід та результат освітнього процесу, формується професійна компетентність майбутніх педагогів.

5. Принцип професійно-прикладної спрямованості проєктної освіти означає, що організація проєктної освіти студентів у ЗВО має враховувати два аспекти. По-перше, основи проєктного знання та методологія проєктної діяльності повинні включатися до змісту дисциплін профільної підготовки студентів з урахуванням одержуваної ними спеціальності. По-друге, проєктна освіта має бути спрямована на формування соціальної та психологічної спрямованості особистості спеціаліста на майбутню професійну діяльність. Даний принцип дозволяє визначитися у методах та засобах проєктної освіти, переглянути традиційні загальні принципи навчання, а також виділити специфічні вимоги, характерні лише для формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки. У системі методологічних принципів формування проєктної компетентності студентів – майбутніх педагогів принцип професійно-прикладної спрямованості ми розглядаємо як системотворчий, що групує навколо себе всі інші.

II. Змістовний блок.

У блоці було визначено педагогічні умови, які сприятимуть формуванню проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в умовах ЗВО.

Сукупністю педагогічних умов успішного функціонування моделі формування проєктної компетентності майбутніх педагогів у процесі їхньої професійної підготовки є:

1) актуалізація потреби студентів у оволодінні проєктною компетентністю та формування у них мотивації до використання проєктних компетенцій у майбутній професійній діяльності;

2) створення навчально-методичного комплексу, що відповідає меті та завданням формування проєктної компетентності майбутніх учителів

початкової школи;

3) забезпечення цілісності та безперервності формування проєктної компетентності студентів у процесі їхньої професійної діяльності.

Визначення професійних цілей та способів їх досягнення одночасно виявляє уявлення майбутнього педагога про свої здібності, свою професійну компетентність як умови реалізації поставлених завдань. Педагогічна самосвідомість, таким чином, обумовлює виникнення установок професіонала. Будучи результатом рефлексивного аналізу своїх професійних досягнень, самосвідомість є передумовою розвитку майбутніх перспектив у професійно-педагогічній компетентності, до змісту та методів своєї діяльності [10].

Вимоги до особистості майбутнього вчителя початкової школи задані специфікою педагогічного простору, функціональними обов'язками, змістом навчально-виховної діяльності, що виконується ним. Якщо мотиваційна основа педагогічної діяльності задана і очевидна, то заданість самоусвідомлення педагогом професійно значимих індивідуальних властивостей не завжди очевидна.

Вважаємо, що майбутній вчитель початкової школи у процесі професійної підготовки повинен пережити необхідність усвідомлення власних мотиваційних установок, майбутніх функціональних обов'язків та виробити свою особливу професійну позицію щодо педагогічної діяльності та її суб'єктів. Такий підхід націлює студента на усвідомлення необхідності власної ініціативності у практичній діяльності. Приймавши на себе функцію проєктувальника, майбутній вчитель початкової школи свідомо входить у проєктну діяльність, освоюючи її основні принципи і прийоми.

Проєктна парадигма, що базується на ідеях гуманістичної педагогіки, задає зразки функціонування педагога як активного дослідника, організатора проєктно-розвивального середовища та проєктної діяльності учнів [24]. Навчально-методичний комплекс як компонент проєктно-розвивального середовища покликаний забезпечити формування проєктної компетентності майбутнього вчителя початкової школи у процесі професійної підготовки.

Основна мета навчально-методичного комплексу – формування проєктної компетентності майбутнього вчителя як системи соціокультурних, психологічних, педагогічних компетенцій за допомогою методу проєктів, що забезпечує збалансованість теоретичних знань та практичних прийомів їх засвоєння. Реалізація цього навчально-методичного комплексу передбачає:

1) педагогічне забезпечення усвідомлення студентами впливу на життєдіяльність людини предметного та соціального контекстів культури, що задають сенсоутворюючі контексти діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу;

2) педагогічне забезпечення особистісно-сислового включення студентів до проєктної діяльності, що сприяє їх самовизначенню в житті та майбутній професійній діяльності;

3) інтеграцію у проєктному навчанні традиційних та інноваційних освітніх технологій (дискусії, ігрове проєктування, метод кейсів, аналіз конкретних навчальних ситуацій, вирішення проєктних завдань та ін.), що забезпечують становлення ключових проєктних компетенцій та розвиток творчої індивідуальності майбутніх вчителів початкової школи;

4) апробація проєктних форм організації професійно-педагогічного вчення, пізнання та навчання стосовно умов вищої педагогічної освіти та завдань реалізації компетентнісного підходу [26].

На успішність формування проєктної компетентності майбутніх вчителів початкової школи у процесі професійної підготовки впливають фактори, що належать до індивідуальних особливостей суб'єктів педагогічного процесу:

- характеристики суб'єктів (вік, психічні особливості, освітній та професійний статус, соціально-психологічні, професійно-педагогічні, політичні, релігійні та інші особистісні установки);

- характеристики відносин між суб'єктами педагогічного процесу, зумовлені їхньою подобою та різницею по ряду індивідуально-особистісних властивостей (вік, психічні особливості, освітній та професійний статус, соціально-психологічні, професійно-педагогічні, політичні, релігійні та інші

особистісні установки);

- суб'єктивні проблеми, зумовлені специфікою індивідуального досвіду проєктної діяльності.

Отже, умовою позитивного впливу перерахованих вище суб'єктивних факторів формування проєктної компетентності майбутніх вчителів початкової школи є забезпечення індивідуалізації навчально-професійної діяльності. Забезпечення індивідуальної траєкторії формування проєктної компетентності студента є показником професійної компетентності професорсько-викладацького складу закладу вищої освіти.

III. Результативний блок передбачає оцінку рівня сформованості проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі фахової підготовки.

Блок відображає логіку та характер педагогічної діяльності, націленої на формування всіх компонентів проєктної компетентності майбутнього вчителя початкової школи: соціокультурного, психологічного та педагогічного.

Відповідно до компонентів проєктної компетентності нами було виділено критерії формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки:

- соціокультурний (вивчення сутності, специфіки, засобів, умов педагогічного проєктування як засобу самовизначення та форми творчої самореалізації людини в суспільстві);

- психологічний (розвиток потреби в історико-культурному самовизначенні та творчої самореалізації, освоєння відповідних способів творчої самодіяльності у проєктній діяльності);

- педагогічний (освоєння технології створення необхідних умов для соціалізації, самовизначення, самореалізації, самоактуалізації особистості учня в проєктній діяльності, достатніх для досягнення максимально можливого розкриття його потенційних здібностей).

Проєктна компетентність педагога як інтегральна характеристика особистості визначає спрямованість проєктних зусиль у педагогічній

діяльності. Основою для диференціації рівнів проєктної компетентності педагога є сукупність таких показників як:

- по-перше, рівень інтелектуального розвитку, необхідний синтезу знань із різних галузей;

- по-друге, рівень ціннісної свідомості, необхідний для здійснення свідомого вибору суспільних і особистісних цінностей, побудови на їх основі стійкої, несуперечливої індивідуальної системи орієнтацій, що виконують мотивацію і саморегуляцію поведінки й діяльності;

- по-третє, рівень теоретичних знань та практичних умінь організації проєктної діяльності учнів у вигляді розвитку свідомості, інтелекту та культури учасників проєкту.

Рівнями сформованості проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи визначено: високий, середній та низький.

Отже, розроблена модель дає змогу представити процес формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи. У моделі всі блоки взаємопов'язані, мають певне смислове навантаження і працюють на кінцевий результат – позитивну динаміку сформованості проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки.

Таким чином, провівши теоретичний аналіз проблеми формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи нами було встановлено:

1. Враховуючи роль і місце проєктної компетентності вчителя, її сутність та зміст, а також вимоги до професіонала, приходимо до висновку, що вона є важливою частиною професійної компетентності фахівця. Проєктну компетентність необхідно формувати у процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти.

2. Певний потенціал формування проєктної компетентності майбутнього вчителя початкової школи закладено у дисциплінах професійної підготовки під час використання систематичної та цілеспрямованої проєктної діяльності

студентів. Формуванню проєктної компетентності майбутнього вчителя початкової школи у процесі його професійної підготовки суттєво сприяють педагогічна практика в освітніх закладах; волонтерська діяльність (участь у конкурсах проєктів як журі, допомога різним організаціям у роботі з дітьми тощо); позааудиторна робота в рамках проблемних груп та студентських наукових товариств.

3. Проєктна компетентність педагога розкривається як здатність актуалізувати для створення педагогічного проєкту:

- професійний та життєвий досвід свідомої творчості (усвідомлення значення проєктної діяльності для особистісно-орієнтованого та професійного саморозвитку; визнання цінності винахідливості, креативності, особистісної самобутності для самостійного здійснення проєктної діяльності; здатність ставити та вирішувати нестандартні завдання у процесі проєктної діяльності, пов'язані з індивідуальними програмами розвитку особистості та життя учасників проєкту, чуйність до протиріч, вміння долати стереотипи, прагнення до новизни та схильність до ризику);

- професійно-особистісні якості (потреба в опануванні проєктної компетентності; висока мотивація до використання проєктних компетенцій у професійно-педагогічній діяльності; висока мотивація досягнення позитивного результату проєктної діяльності; емоційна стійкість; гнучкість; комунікабельність; емпатичність; здатність до співпраці; рефлексивність);

- професійні знання, навички та вміння, необхідні для ефективного цілепокладання, моделювання, планування та рефлексивної оцінки проєктної діяльності учнів (уміння визначити реальні цілі проєкту; вибирати шляхи їх досягнення; вміння узгодити процедури планування та прогнозування; вміння організувати дитячий колектив для досягнення цілей проєктної діяльності; вміння перетворювати навчальне завдання на особистісно-значуще; вміння розподіляти та поєднувати навчальну працю; вміння, необхідні для аналізу та оцінки ефективності використання різних дидактичних засобів у проєктній діяльності).

4. Основними методами формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки визначено: педагогічне проєктування, розробка власних проєктів, які відповідають актуальним соціально-педагогічним потребам сучасності; ділова гра; групові дискусії у режимі «круглого столу»; кейс-метод; техніки «рефлексивного мислення» та «брейнстормінгу» та ін. Засобами формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи визначено систему проєктних завдань міжпредметного характеру та проєктно-розвивальне середовище, які дозволяють здійснити перенесення узагальнених та конкретизованих прийомів проєктної діяльності з одного проєктованого об'єкта на інший; забезпечують відображення у практичній діяльності людини об'єктивних зв'язків між різними науками; сприяють розвитку системного мислення та творчих здібностей майбутніх педагогів.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

2.1. Критерії, показники та рівні сформованості проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи

На початку експерименту нами було визначено критерії, показники та рівні сформованості проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Досліджуючи проблему критеріїв, науковці розглядають їх як:

- найсуттєвіші ознаки для оцінювання та порівняння педагогічних явищ [52];
- набір якісних характеристик, які використовують для формулювання судження щодо виконання певних дій, чи як інструмент для їх оцінювання [25];
- узагальнений показник розвитку системи, успішності діяльності, основу для класифікації [15].

Отже, критерії сформованості проєктної компетентності визначають міру сформованості її компонентів у майбутніх учителів початкової школи за показниками продуктивності їхньої професійної діяльності та розвитку їхніх професійно значущих якостей.

Успішне оцінювання результатів професійної підготовки є передумовою формування певних рівнів проєктної компетентності особистості, що навчається. Результати навчання проєктуванню завжди мають супроводжуватися зрозумілими та відповідними критеріями оцінювання рівнів сформованості проєктної компетентності, що надає можливість стверджувати, чи отримала особа, що навчається, необхідні знання, розуміння та компетенції.

Н. Нагорна зазначає, що для визначення та обґрунтування критеріїв треба

дотримуватися наступних загальних вимог:

- критерії повинні мати суттєві ознаки предмета та відображати основні закономірності його функціонування;
- за допомогою критеріїв повинні встановлюватися зв'язки між усіма компонентами явища, що аналізується;
- критерії повинні розкриватися через низку показників, залежно від вияву яких можна робити висновки про ступінь вираження даного критерію;
- вони мусять відбивати динаміку вимірюваної якості в часі та просторі;
- якісні показники повинні виступати в єдності з кількісними показниками та доповнювати один одного [28, с. 84].

Отже, критеріями сформованості проектної компетентності майбутніх учителів початкової школи, як говорилося у пункті 1.3., нами визначено соціокультурний, психологічний та педагогічний.

Обґрунтуємо їх.

I. Соціокультурний критерій (вивчення сутності, специфіки, засобів, умов педагогічного проектування як засобу самовизначення та форми творчої самореалізації людини в суспільстві, а також в аспекті загальнолюдських цінностей розвитку життя на планеті). Показниками виступають: інтерес до проектної діяльності; упередженість, егоцентричність, авторитарність особистості, системне мислення; соціально-психологічні передумови до педагогічної діяльності.

Соціокультурний критерій проектної компетентності досліджувався за допомогою наступних методик.

1. Методика діагностики навчальної мотивації (А. Реан, В. Якуніна у модифікації Н. Бадмаєвої).

Методика містить 34 твердження, що характеризують мотиви вчення: комунікативні, професійні, навчально-пізнавальні, соціальні, а також мотиви творчої самореалізації, уникнення та престижу. Кожне із запропонованих тверджень оцінюється за 5-бальною системою: 1 бал відповідає мінімальній значущості мотиву, 5 балів – максимальній. При обробці результатів тестування

необхідно підрахувати середній показник за кожною шкалою опитувальника, що характеризує відповідний мотив вчення.

2. Опитувальник «Стиль мислення» (О. Алексеев, Л. Громова).

Опитувальник призначений для визначення бажаного досліджуваним способу мислення, а також його інтелектуальної стратегії прийняття рішень. Кожен пункт опитувальника включає твердження з п'ятьма можливими його закінченнями, що відповідають п'ятьом стилям мислення: синтетичний, ідеалістичний, прагматичний, аналітичний, реалістичний.

Стилі мислення від рівня розвитку інтелекту не залежать, а характеризують індивідуально-особистісну схильність людини до інтелектуальних стратегій та прийомів, навичок та операцій. Таким чином, кожна людина мислить у межах певного стилю, який складається у дитинстві та розвивається протягом усього життя людини. Знання педагогом сильних та слабких сторін інтелектуальних стратегій, по-перше, допомагає у встановленні взаєморозуміння з усіма учнями незалежно від їх індивідуальних стильових переваг та підвищує ефективність педагогічного впливу на них; по-друге, розвиває сильні та слабкі сторони інтелекту, роблячи його більш потужним та ефективним; підвищує точність та об'єктивність у сприйнятті, розумінні та оцінках того, що роблять та говорять учні під час освітнього процесу. Навчання дітей застосуванню різних розумових стратегій підвищує їхню адаптованість до конкретних проблемних ситуацій і, загалом, до подій повсякденного життя.

3. Методика визначення толерантності до невизначеності (С. Баднер).

Методика дозволяє досліджувати здатність людини діяти продуктивно в незнайомій обстановці. Це вміння в незвичній ситуації побачити та використати можливість проявити та розвинути свої здібності. Висока толерантність до невизначеності проявляється у поведінці людини як уміння приймати рішення без довгих сумнівів, не боячись невдачі. Така особистісна риса дуже важлива для проєктувальника, що часто приймає рішення за браком інформації. За допомогою цієї методики можна виявити основне джерело інтолерантності педагога до невизначеності: новизна, складність, нерозв'язність

проблемної ситуації.

II. Психологічний критерій (розвиток потреби в історико-культурному самовизначенні та творчій самореалізації, освоєння відповідних способів творчої самодіяльності у проєктній діяльності). Показниками цього критерію визначено: гнучкість поведінки, емпатичність, рефлексивність, емоційна стійкість, мотивація досягнення.

Критерій досліджувався за допомогою наступних методик.

1. Тест-опитувальник діагностики здатності до емпатії (А. Мехрабіан та Н. Епштейн).

Тест розроблений американськими психологами А. Мехрабіаном і М. Епштейном та призначений для дослідження емпатичних тенденцій, які мають принципову можливість розвитку в міру особистісно-орієнтованого зростання та прагнення педагога до самоактуалізації.

2. Самоактуалізаційний тест «САТ» Е. Шострома.

Тест вимірює самоактуалізацію педагога по ряду шкал, в числі яких шкала гнучкості поведінки (вимірює здатність людини швидко реагувати на обставини, що змінюються), шкала синергії (характеризує здатність педагога до розуміння діалектичної зв'язаності протилежностей, здатність до цілісного сприйняття світу та людей), шкала креативності (характеризує виразність творчої спрямованості особистості педагога).

3. Методика діагностики рівня розвитку рефлексивності (А. Карпов)

Методика А. Карпова виявляє здатність педагога осмислювати, аналізувати об'єкти у вигляді порівняння та узагальнення, приймати професійні рішення обдумано та виважено. Високий рівень ситуативної рефлексії забезпечує аналіз того, що відбувається, самоконтроль поведінки в актуальній ситуації з урахуванням умов, що змінюються, і власного стану.

4. Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса.

Методика дозволяє діагностувати мотивацію особистості на успіх. Надія на успіх як позитивна мотивація характерна для людей цілеспрямованих, ініціативних, наполегливих у досягненні мети з відповідальним ставленням до

справи. Педагог з такою мотивацією налаштований на успіх у професійній діяльності, вміє адекватно сприймати критику, конструктивно вирішувати конфлікти, демонструвати успіхи дитячого колективу та вміє сказати «ні».

III. Педагогічний (освоєння технології створення необхідних умов для соціалізації, самовизначення, самореалізації, самоактуалізації особистості учня в проєктній діяльності, достатніх для досягнення максимально можливого розкриття його потенційних здібностей). Показниками виступають наступні вміння: узгоджувати процедури планування та прогнозування; обирати шляхи досягнення реальних цілей проєкту; проводити поточне регулювання навчальної діяльності та коригувати небажані результати проєкту; встановлювати суб'єкт-суб'єктні відносини у проєкті; створювати сприятливу творчу робочу атмосферу; розподіляти навчальну працю дітей у проєкті.

Педагогічний критерій оцінки проєктної компетентності майбутнього вчителя початкової школи досліджувався за допомогою методики оцінки роботи вчителя (Дж. Хессард, адаптація Л. Мітіної та А. Раєвського).

Дана методика призначена для оцінки індивідуального рівня прояву вчителем педагогічних компетенцій. Вона дозволяє оцінити рівень розвитку двох груп компетентностей вчителя: методичну та предметну підготовку та комунікативні здібності, уміння створювати творчу атмосферу на уроці. Вона дає можливість не тільки фіксувати і оцінювати реальний для кожного вчителя рівень володіння педагогічними компетентностями чи його динаміку у часі, а й зіставляти його з рівнем, мінімально необхідним для педагога.

Проєктна компетентність вчителя як інтегральна характеристика особистості визначає спрямованість проєктних зусиль у педагогічній діяльності. Основою для характеристики рівнів проєктної компетентності майбутнього вчителя початкової школи є сукупність таких показників як:

- рівень інтелектуального розвитку, необхідний для синтезу знань з різних галузей;
- рівень ціннісної свідомості, необхідний для здійснення свідомого вибору суспільних та особистісних цінностей, побудови на їх основі стійкої,

несуперечливої індивідуальної системи орієнтацій, що виконують мотивацію та саморегуляцію поведінки та діяльності;

- рівень теоретичних знань та практичних умінь організації проєктної діяльності учнів за допомогою розвитку свідомості, інтелекту та культури учасників проєкту.

Отже, нами було визначено три рівня сформованості проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи: високий, середній та низький. Охарактеризуємо їх за визначеними критеріями.

Високий рівень.

Студент проявляє у проєктній діяльності виражену винахідливість, креативність, здатність ставити та вирішувати нестандартні завдання; чуйність до протиріч; вміння долати стереотипи; прагнення до новизни та помірну схильність до ризику (соціокультурний критерій).

Студент демонструє у проєктній діяльності високу мотивацію досягнення позитивного результату; виявляє емоційну стійкість, гнучкість, комунікабельність, емпатійність, рефлексивність у проєкті; має розвинену здатність до співпраці (психологічний критерій).

Студент показує розвинене вміння визначати реальні цілі проєкту; обирати шляхи їх досягнення; розвинене вміння узгодити процедури планування та прогнозування; розвинене вміння організовувати дитячий колектив задля досягнення цілей проєктної діяльності; розвинене вміння розподіляти навчальну працю; розвинене вміння встановлювати суб'єкт-суб'єктні відносини у проєкті; розвинене вміння проводити поточне регулювання проєктної діяльності та розвинене вміння коригувати небажані результати проєкту (педагогічний критерій).

Середній рівень.

Студент у проєктній діяльності часто демонструє винахідливість, креативність, здатність ставити та вирішувати нестандартні завдання; іноді виявляє чуйність до протиріч та вміння долати стереотипи; іноді проявляє прагнення до новизни та помірну схильність до ризику (соціокультурний

критерій).

Студент у проектній діяльності виявляє мотивацію успіху та іноді емоційну нестійкість, ригідність, некоммунікбельність, має середній рівень емпатійності та рефлексивності; часто демонструє у проектній діяльності прагнення до співробітництва та вміння керувати діями інших у спільній роботі (психологічний критерій).

Студент у проектній діяльності іноді проявляє вміння визначати реальні цілі проекту та обирати шляхи їх досягнення; часто не узгоджує процедури планування та прогнозування; іноді здатний організувати дитячий колектив задля досягнення цілей проектної діяльності; іноді розподіляє навчальну працю; орієнтований встановлення суб'єкт-суб'єктних відносин; іноді відчуває страх перед необхідністю брати відповідальність за самостійно прийняті рішення у процесі проектної діяльності; має слабе прагнення здійснювати поточне регулювання проектної діяльності та коригувати небажані результати проекту (педагогічний критерій).

Низький рівень.

Студент у проектній діяльності рідко проявляє винахідливість, креативність, самобутність, здатність ставити та вирішувати нестандартні завдання; нечутний до протиріч; не вміє долати стереотипи; не відчуває потреби в новизні, обачний, уникає ризику (соціокультурний критерій).

Студент у проектній діяльності демонструє мотивацію уникнення невдачі, емоційно нестійкий, ригідний; виявляє слабе прагнення співпрацювати, низьку емпатійність та рефлексивність; низьку вимогливість та відповідальність (психологічний критерій).

Студент не вміє визначати реальні цілі проекту та обирати шляхи їх досягнення; не погоджує процедури планування та прогнозування; не вміє організувати дитячий колектив задля досягнення цілей проектної діяльності; не вміє розподіляти навчальну працю; виявляє слабе прагнення встановлювати суб'єкт-суб'єктні відносини; не бажає брати відповідальність за результати проектної діяльності; часто демонструє неефективне поточне регулювання

проектної діяльності та коригування небажаних результатів проекту (педагогічний критерій).

Зазначимо, що проектна компетентність вчителя початкової школи обумовлена його соціальним та професійним досвідом, сукупністю певних якостей його особистості, а також суб'єктивною активністю щодо смислоутворення та визначення проектних цілей, аналізу умов вирішення проектних завдань у конкретній проектній ситуації.

Отже перейдемо до з'ясування рівня сформованості проектної компетентності майбутніх учителів початкової школи

2.2. Визначення стану сформованості проектної компетентності майбутніх учителів початкової школи

Експериментальна робота проводилася на базі Запорізького національного університету. В експерименті взяли участь 36 студентів третього курсу денної та заочної форми навчання, які навчаються на факультеті соціальної педагогіки та психології за освітньо-професійною програмою «Початкова освіта».

Метою експерименту було з'ясування рівня сформованості проектної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Нами досліджувався рівень проектної компетентності за соціокультурним, психологічним та педагогічним критеріями.

Визначення рівнів сформованості проектної компетентності майбутніх учителів початкової школи за соціокультурним критерієм нами здійснювалося за допомогою наступних методик: методика діагностики навчальної мотивації (А. Реан, В. Якуніна в модифікації Н. Бадмаєвої), Опитувальник «Стиль мислення» (О. Алексєєв, Л. Громова). та методика визначення толерантності до невизначеності (С. Баднер).

За результатами діагностування встановлено, що більшість

досліджуваних студентів – майбутніх учителів початкової школи перебувають на середньому рівні сформованості проєктної компетентності за соціокультурним критерієм (рис. 2.1.).

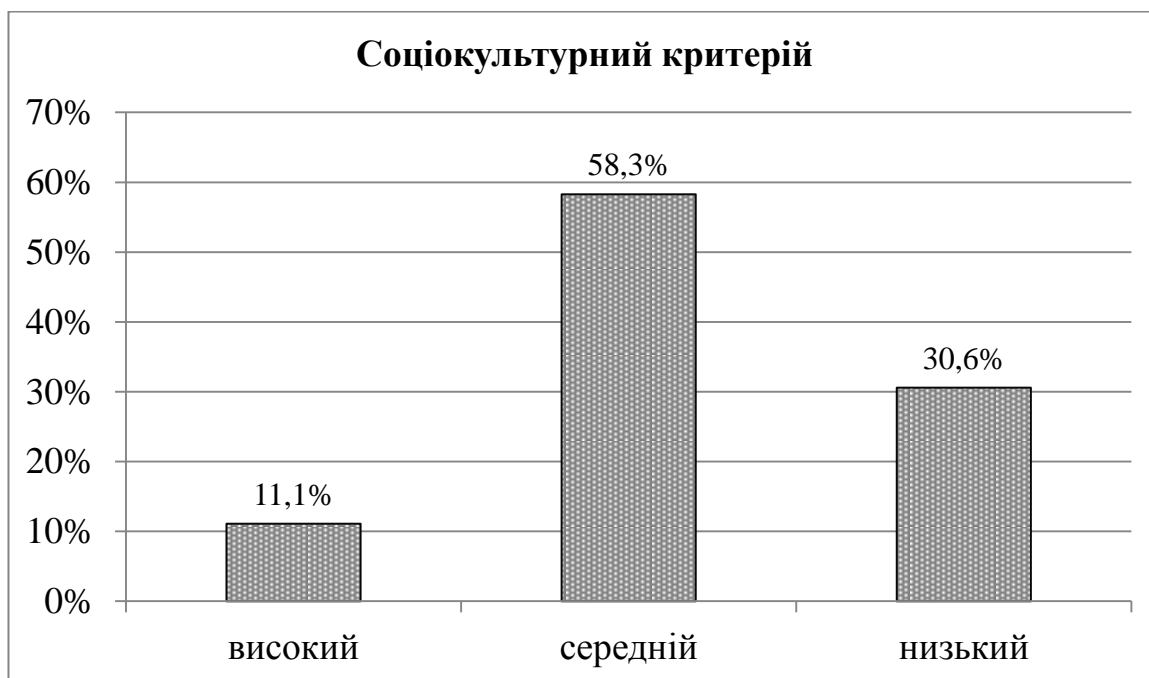

Рисунок 2.1. Рівні сформованості проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи за соціокультурним критерієм

З рисунка 2.1. видно, що більшість майбутніх учителів початкової школи продемонстрували низький (30,6%) та середній (58,3%) рівні сформованості соціокультурного критерію проєктної компетентності. Ці студенти здебільшого ситуативно або фрагментарно виявляли зацікавленість діяльністю з проєктування, а прагнення розвивати проєктну компетентність та спрямованість на результати проєктної діяльності у них є нестійкими, не завжди співвідносяться з власними можливостями за відсутності усвідомлення необхідності задоволення пізнавальних потреб. Високий рівень встановлено лише у 11,1% досліджуваних.

Рівень сформованості показників психологічного критерію проєктної компетентності ми визначали за наступними методиками: тест-опитувальник діагностики здатності до емпатії (А. Мехраб'ян та Н. Епштейн), самоактуалізаційний тест «САТ» Е. Шострома, методика діагностики рівня

розвитку рефлексивності (А. Карпов), методика діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса. Отримані результати продемонстровано на рисунку 2.2.

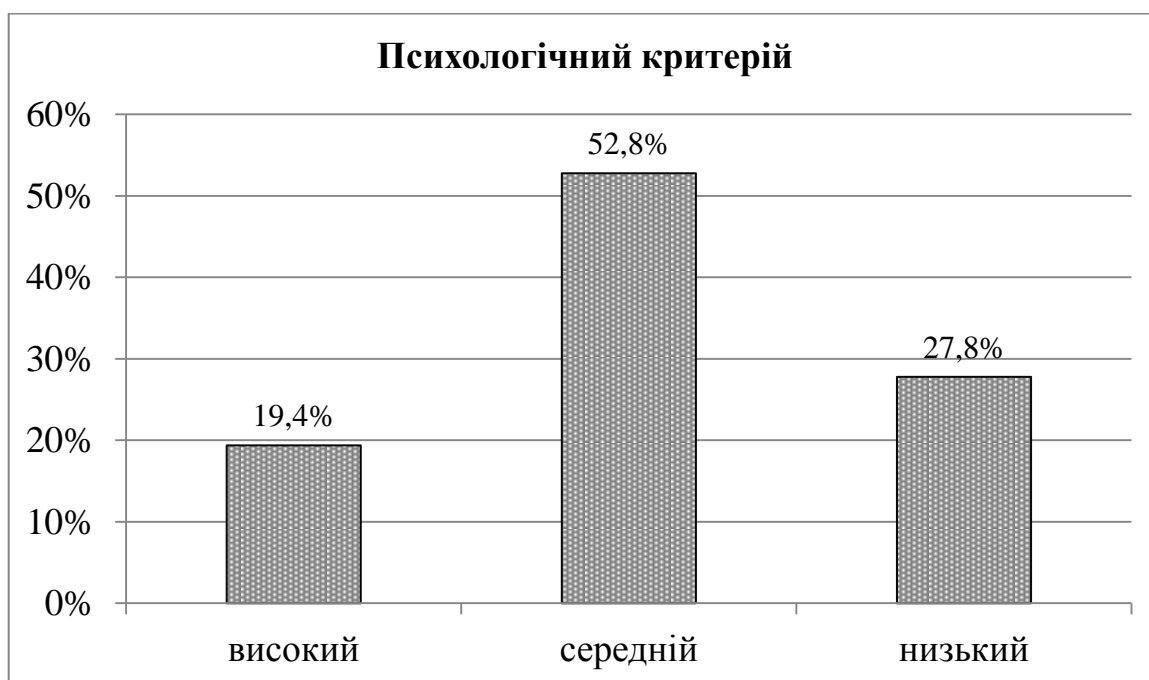

Рисунок 2.2. Рівні сформованості проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи за психологічним критерієм

З рисунка 2.2. видно, що майже така сама кількість досліджуваних (52,8%) як і за соціокультурним критерієм показали середній рівень сформованості проєктної компетентності за психологічним критерієм. Вони іноді виявляють емоційну нестійкість, ригідність, некоммунікбельність, мають середній рівень емпатійності та рефлексивності; часто виявляють у проєктній діяльності прагнення до співробітництва та вміння керувати діями інших у спільній роботі. Лише 19,4% майбутніх учителів початкової школи виявили високий рівень сформованості психологічного критерію проєктної компетентності, проявивши у проєктній діяльності високу мотивацію досягнення позитивного результату, продемонструвавши емоційну стійкість, гнучкість, комунікбельність, емпатійність, рефлексивність у проєкті. Низький рівень встановлено у 27,8% майбутніх учителів початкової школи.

Як вже говорилось раніше рівень сформованості показників

педагогічного критерію проєктної компетентності досліджувався за допомогою методики Дж. Хессарда, призначеної для оцінки індивідуального рівня прояву вчителем педагогічних компетенцій (в адаптації Л. Мітіної та А. Раєвського). Результати діагностування представлені на рисунку 2.3.

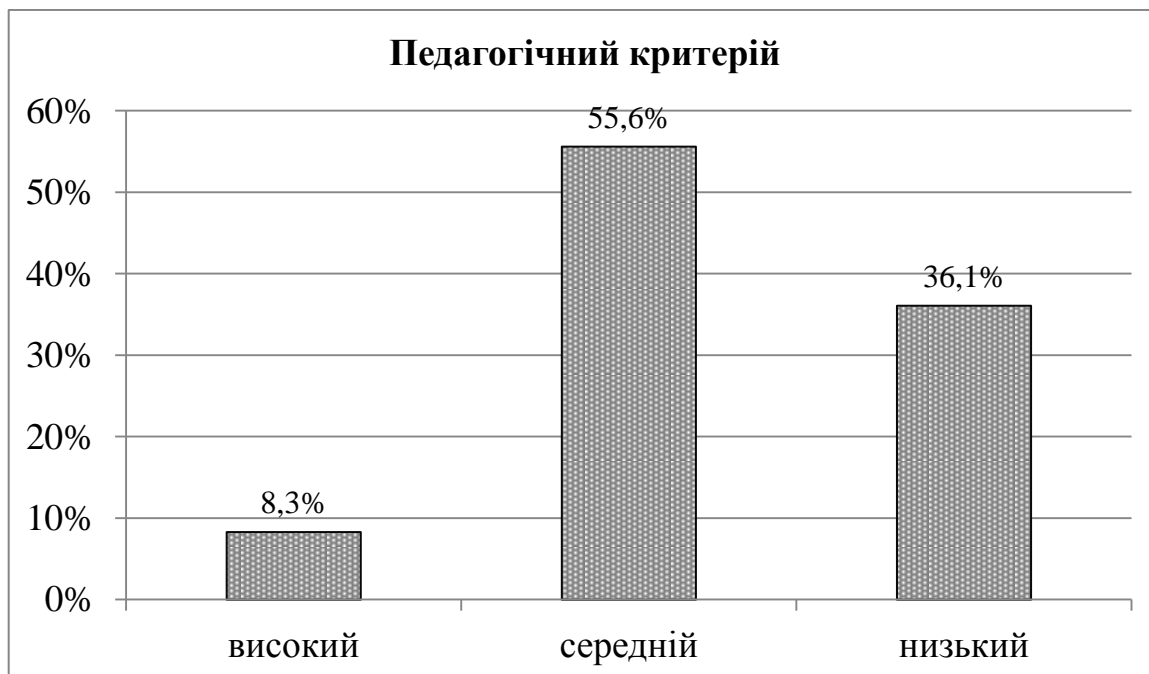

Рисунок 2.3. Рівні сформованості проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи за педагогічним критерієм

Як бачимо з рисунка 2.3. більшість досліджуваних (55,6%) мають середній рівень сформованості проєктної компетентності за педагогічним критерієм. Також виявлена велика частка студентів (36,1%), які мають низький рівень. Такі студенти не вміють визначати реальні цілі проєкту та обирати шляхи їх досягнення, не бажають брати на себе відповідальність за результати проєктної діяльності, не прагнуть встановлювати суб'єкт-суб'єктні відносини та використовувати продуктивні дидактичні засоби для досягнення цілей проєктної діяльності. Високий рівень сформованості проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи за педагогічним критерієм встановлено лише у 8,3% досліджуваних.

Результати дослідження рівня проєктної компетентності за трьома критеріями представлені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Рівні проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи за соціокультурним, психологічним та педагогічним критеріями

Критерії	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%
Соціокультурний	4	11,1	21	58,3	11	30,6
Психологічний	7	19,4	19	52,8	10	27,8
Педагогічний	3	8,3	20	55,6	13	36,1

Подані в таблиці 2.1 дані дозволили зробити наступний розподіл студентів – майбутніх учителів початкової школи за рівнями проєктної компетентності: 5 студентів (13,9%) віднесено до високого рівня проєктної компетентності, 20 студентів (55,6%) мають середній рівень та у 11 студентів (30,6%) спостерігається низький рівень проєктної компетентності (рис. 2.4.).

Рисунок 2.4. Рівень сформованості проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи

Результати експерименту вказують на те, що низькі значення показників проєктної компетентності студентів значно перевищують високі. Ці дані можна

пояснити незавершеністю на час проведення діагностики професійної підготовки студентів до майбутньої самостійної педагогічної роботи. Разом з цим глибина усвідомлення студентом провідного мотиву освоєння педагогічної професії безпосередньо впливає на його пізнавальну активність і якість його освіти.

Таким чином, встановлено необхідність розробки програми формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

2.3. Розробка програми формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки

При формуванні проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки варто використовувати проєктування різних компонентів цілісного педагогічного процесу у ЗВО:

- моделювання конкретних педагогічних ситуацій з елементами ігрових технологій, які дозволяють змінити позицію студента у напрямку подолання пізнавального та особистісно-орієнтованого егоцентризму, завдяки чому розвиваються соціально-комунікативні вміння та здатності вирішувати конфліктні та проблемні ситуації;

- організація дискусій за підсумками роботи творчих груп у режимі «круглого столу» з метою стимулювання у студентів пізнавального інтересу, формування стійкої мотивації до успіху в проєктній діяльності, навичок публічного виступу, захисту своєї позиції;

- проєктування індивідуальної бесіди з учнем у контексті ідей гуманної педагогіки та гуманістичної психології з подальшим програванням у формі рольової гри.

Загалом, теоретична та практична професійна підготовка студентів – майбутніх учителів початкової школи до проєктної діяльності у нашій програмі орієнтована і на майбутніх учнів, і на майбутніх вчителів: студенти вивчають

себе, свою навчальну групу, усвідомлюють значущість професійного зростання. Студенти обирають зміст, форми та засоби проєктної діяльності; осмислюють її цінність для власного особистісно-орієнтованого розвитку та розвитку творчих здібностей учнів. Застосування проєктного методу для цілеспрямованого формування проєктної компетентності студентів надасть можливість розвиватись самостійності, ініціативності, гнучкості, здатності приймати відповідальні рішення, готовності до змін.

У програмі формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки важливим є використання кейс-методу. Це зумовлено його потенційними можливостями для створення ситуацій колективного вироблення рішень, ситуацій вироблення єдиної мети, ситуацій групового оцінювання діяльності, ситуацій управління емоційною напругою студентів. Дана технологія формує у майбутніх учителів схильність до ефективної діяльності з досягнення позитивного результату у проєктній діяльності, розвиває комунікативні вміння та здібності до продуктивної міжособистісної взаємодії, включаючи здібність справляти бажане сприятливе враження на опонента.

Прикладом може бути кейс із групового прийняття рішень. Група отримує наступний кейс: «Сприйняття емоцій та почуттів дитини».

Емоційна сторона взаємодії у сім'ї включає три блоки: батьківська чутливість, емоційне прийняття, особливості поведінки батьків, зумовлені емоційним ставленням.

Батьківська чутливість характеризує особливості відчуття батьком емоційного стану дитини. Його складають такі характеристики як розпізнавання стану дитини, розуміння причин цього стану та здатність до співпереживання. Невміння розпізнавати стани дитини, розуміти причини цього стану та нездатність до співпереживання (емпатії) є серйозною перешкодою до побудови гармонійної взаємодії.

Безумовне прийняття є визнанням неповторної індивідуальності дитини, визнання її права бути такою, якою вона є, бути самою собою. Ступінь

емоційного прийняття матір'ю дитини проявляється у почуттях, що виникають у неї у взаємодії. Це кохання, ніжність, симпатія, гордість. Можна сказати, що спілкування з дитиною приносить батькам задоволення. В іншому випадку воно несе негативні переживання – агресія, роздратування, досаду. За словами батьків, результатом такої взаємодії стає втома, спустошеність.

Особливості поведінки батьків визначаються їх емоційним ставленням. Прагнення батьків до тілесного контакту з дитиною є важливим показником емоційного ставлення. Рівень емоційного прийняття багато в чому визначає реагування на помилки та невдачі дитини. Люблячий батько відчуває причетність до справ, проблем своєї дитини. Невдачі дитини народжують бажання допомогти, підтримати, вселити впевненість у своїх силах. Головне – показати дитині, що вона не самотня в її рішенні, що помилкове рішення не позбавить її батьківської любові.

Завдання:

1. Назвіть компоненти дитячо-батьківських взаємин, які характеризують емоційну сторону взаємодії.
2. Прокоментуйте положення про те, що «рівень емоційного прийняття багато в чому визначає реагування на помилки та невдачі дитини». Наведіть приклад «допомагаючої» та «засуджувальної» поведінки батьків у відповідь на допущені дитиною невдачі та помилки. Побудуйте прогноз розвитку дитячо-батьківських відносин в обох випадках.
3. Складіть портрет (опис) батька, емоційно чутливого до дитини. Включіть до опису такі характеристики, як інтонації, форми звернення до дитини, міміка, поведінкові реакції на успіх і неуспіх тощо.
4. Складіть перелік основних характеристик батька, що характеризують один із типів взаємодії батька та дитини: конфліктний, гармонійний, дистантний, «домінуючий дитина – потураючий батько».
5. Уявіть себе прийомною дитиною. Складіть розповідь від імені дитини про труднощі та радощі її спілкування з батьками (тобто з Вами).
6. Проведіть самооцінку батьківської чутливості. Придумайте спосіб

(прийом) як її можна розвивати у себе.

Зазначимо, що програма формування проектної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки, спрямована на: формування у студентів цілісного уявлення про педагогічне проектування як засіб особистісно-орієнтованого розвитку учнів та професійного самовдосконалення педагога; формування у студентів соціально-психологічних передумов до проектної діяльності та індивідуального комунікативного стилю, орієнтованого на розвиток та результат, що зумовлює швидке та успішне оволодіння педагогічною майстерністю проектування; формування у студентів комплексу проектних компетенцій, що зумовлюють становлення справжнього професіоналізму педагога як проектувальника особистісно-розвиваючого освітнього процесу за допомогою включення у проектну діяльність; розвиток у студентів професійного мислення спеціаліста-проектувальника як рефлексивної розумової діяльності, що забезпечує вміння аналізувати педагогічний об'єкт, явище з різних сторін та адекватне застосування проектних компетенцій у реальній ситуації проектування.

В програмі формування проектної компетентності майбутнього вчителя початкової школи пропонуємо використовувати методи формування системи теоретичних знань у галузі педагогічного проектування (лекція, пояснення, дискусія, аналіз конкретних освітніх проектів), методи формування проектних умінь (практичні вправи, практичні роботи, рольові ігри, творчі завдання), методи контролю динаміки формування проектної компетентності студента (спостереження, метод експертних оцінок, тестування, захист проектів).

У нашій програмі виділяємо три етапи формування проектної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки: мотиваційно-формувальний, компетентнісно-формувальний та рефлексивно-оцінювальний.

На мотиваційно-формувальному етапі забезпечується досягнення стійкої сильної мотивації участі у проектній діяльності студентів спільно з викладачами в умовах проблемно-розвивального навчання. На цьому етапі у

студентів формується уявлення про сутність та функції проектної діяльності, визначаються цілі освоєння технологій проектної діяльності, пробуджується пізнавальний інтерес до неї. Найважливішою умовою формування мотивації участі студентів у проектній діяльності є забезпечення усвідомлення ними суб'єктивної значущості активності у вирішенні проектних завдань, тобто проектна діяльність має стати дієвим засобом задоволення потреби в особистісному та професійному самовираженні та самоствердженні. Викладачі повинні стимулювати спрямованість студентів на самостійну творчу та навчально-пізнавальну діяльність, впливаючи на їхню емоційно-потребнісну та волюву сфери.

Завданням компетентнісно-формуального етапу є досягнення високого рівня активного освоєння проектних компетенцій. Зміст роботи зі студентами на цьому етапі включає дії, що реалізуються в проектній діяльності в умовах проблемно-розвивального професійного навчання. На даному етапі стимулюється відпрацювання студентами проектних умінь та реалізація їх творчого потенціалу у різних формах самостійної та групової діяльності, що організуються для досягнення проектних та професійних цілей. У груповій роботі над проектом удосконалюються комунікативні навички та вміння.

Завдання рефлексивно-оцінювального етапу формування проектної компетентності майбутніх учителів початкової школи полягає у забезпеченні взаємодії інтелектуальної та особистісної рефлексії. Зміст роботи включає реалізацію рефлексивних та оцінювальних дій щодо визначення досягнутого рівня сформованості у майбутніх фахівців проектної компетентності: ступеня їхньої психолого-педагогічної, теоретичної та практичної готовності до вирішення навчально-професійних завдань засобами проектної діяльності.

Будь-яка ситуація соціальної взаємодії, включаючи групову роботу зі створення проекту, характеризується низкою стійких рис, властивих усім ситуаціям міжособистісно-орієнтованої взаємодії. У зв'язку з цим важливо виділити сукупність стимулів, які впливають на успішність формування проектної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі

професійної підготовки і що зумовлюють ефективність розробленої нами моделі.

Розглянемо особливості впровадження та функціонування розробленої моделі у процесі вищої освіти.

Згідно з першою педагогічною умовою реалізації моделі формування проєктної компетентності майбутнього вчителя початкової школи необхідно актуалізувати потребу студентів у оволодінні проєктною компетентністю та сформувати мотивацію до використання проєктних компетенцій у майбутній професійній діяльності.

На наш погляд, потреба студентів у оволодінні проєктною компетентністю актуалізується в процесі усвідомлення особистістю необхідності підвищення своєї загальнолюдської та професійної культури. Пошук того, що дано лише як мета є основною характеристикою суб'єктності людини. У ситуації, коли саморозвиток вже досить мотивований, актуалізується пошук ефективних засобів досягнення бажаної мети, одним з яких є розвиток проєктної компетентності педагога, що зумовлює перебудову мотиваційної структури з технократичної на гуманістичну спрямованість, ускладнення діяльнісних компонентів педагогічної праці, перехід з репродуктивного на творчий рівень реалізації дій, оптимізацію педагогічного спілкування.

У процесі реалізації моделі формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи варто цілеспрямовано організовувати зустрічі та відкриті публічні лекції представників органів освіти, благодійних фондів, зацікавлених у реалізації соціальних та педагогічних проєктів, навчальні семінари та майстер-класи професіоналів у галузі соціально-педагогічного проєктування. Основна мета цих заходів полягає у: створенні професійної спільності студентів, викладачів, вчителів, спеціалістів методичних центрів, директорів освітніх установ, представників муніципальних та регіональних органів управління освітою; розробці та розповсюдженні інноваційних освітніх проєктів на різних рівнях загальної освіти.

Для розвитку мотиваційно-потребнісної сфери кожного студента найбільш суттєвим є співробітництво з досвідченішими у проєктній діяльності представниками системи освіти. Студент, який намагається зробити свій внесок у загальний педагогічний пошук, приєднується до того, що більше його, і через часткову участь у побудові загального професійно зростає. Динаміка потреби студента в оволодінні проєктною компетентністю, на нашу думку, визначається перебудовою ціннісно-сміслового досвіду саморозвитку, аутогенна вербалізація якого має такий вигляд: «Я хочу міняти себе» – «Я можу і міняти себе». Усвідомлення потреби підвищувати рівень особистісної та професійної компетентності обумовлює готовність до дійсного самовдосконалення.

Реалізація другої педагогічної умови передбачає забезпечення методичної підтримки формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки шляхом створення навчально-методичного комплексу, який відповідає вимогам міждисциплінарної взаємодії та модульної побудови освітньої програми. Для цього створено технологію здійснення моделі формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Структура експериментальної програми формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи складається з трьох розділів (модулів): соціокультурний, психологічний, педагогічний. Розкриємо наповнення всіх компонентів даних розділів.

Технологія реалізації моделі формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки передбачає три взаємопов'язані етапи. На першому, мотиваційно-формуальному етапі відбувається формування трьох мотиваційних аспектів: соціокультурного (мотивація оволодіння проєктною компетентністю), психологічного (мотивація особистісного та професійного саморозвитку) та педагогічного (мотивація використання досвіду проєктної діяльності у професійній діяльності). На другому, компетентнісно-формуальному етапі

відбувається, відповідно, формування соціокультурних психологічних і педагогічних компетенцій. На третьому, рефлексивно-оцінювальному етапі відбувається підсумкова оцінка результатів формування проєктної компетентності.

Соціокультурний розділ «Методологія та теорія проєктної діяльності вчителя початкової школи» передбачає засвоєння студентами соціокультурних засад проєктної діяльності у контексті системно-наукової методології.

Цільове призначення даного розділу (модуля) – сформувати у студентів когнітивну та ціннісно-сміслову основу проєктної діяльності педагога, забезпечити усвідомлення студентами значення проєктної діяльності для особистісно-орієнтованого та професійного саморозвитку.

Теоретичний компонент даного розділу відповідає за знання та розуміння ціннісно-сміислової основи проєктної діяльності як педагогічного засобу розвитку свідомості, інтелекту та культури учасників проєкту.

Осмислення студентами взаємовпливу внутрішніх та зовнішніх факторів культурних процесів, особливостей взаємодії матеріальної та нематеріальної культур як теоретичної основи педагогічного проєктування здійснюється у процесі діалогічного спілкування на лекційних та семінарських заняттях, у групових дискусіях у режимі «круглий стіл».

Методичний компонент даного розділу відповідає за знання та володіння методами та прийомами дослідницької діяльності, що забезпечують у педагогічному проєктуванні створення цілісного образу об'єкта проєктування, створюваного на основі панорамного бачення можливих тенденцій його розвитку в контексті сучасних знань про людину, суспільство та природу.

Освоєння студентами змісту даного освітнього розділу здійснюється під час проблемно-ситуативного навчання з допомогою кейс-методу, під час групових дискусій у режимі «круглого столу», у процесі розробки студентами власних навчальних проєктів.

Рефлексивний компонент даного розділу орієнтовано на аналіз та оцінку студентами динаміки індивідуальних показників формування соціокультурних

компетенцій педагога, які проявляються у проєктної діяльності: інтерес до проєктної діяльності; гуманістичні настанови; системне бачення світу; толерантність; базові переконання про себе та навколишній світ, неупередженість думки; інтрацепція особистості.

Психологічний розділ (модуль) «Психологічні засади проєктної компетентності вчителя початкової школи» передбачає розвиток у студентів потреби в історико-культурному самовизначенні та творчій самореалізації; освоєння відповідних способів творчої самодіяльності у проєктній діяльності; розвиток особистісних якостей, що характеризують проєктну компетентність педагога.

Цільове призначення даного розділу – сформувати у студентів комплекс професійно-особистісних якостей, які забезпечують успішність застосування проєктних компетенцій у реальній ситуації педагогічного проєктування.

Теоретичний компонент цього розділу відповідає за знання студентами факторів успішної проєктної діяльності молодших школярів, показників проєктної компетентності вчителя.

Освоєння студентами змісту теоретичного компонента даного розділу здійснюється у процесі лекційних та семінарських занять.

Методичний компонент даного розділу відповідає за розвиток у студентів професійного мислення фахівця з проєктування як рефлексивної розумової діяльності, що забезпечує вміння аналізувати педагогічний об'єкт з різних сторін та адекватно застосовувати проєктні компетенції у реальній ситуації проєктування.

Освоєння студентами змісту даного компонента розділу відбувається за допомогою проєктування індивідуальної бесіди з учнем у контексті ідей гуманної педагогіки та гуманістичної психології з подальшим відтворенням у формі рольової гри; моделювання конкретних педагогічних ситуацій з елементами ігрових технологій, що дозволяють розвивати здатність вирішувати конфліктні та проблемні ситуації.

Рефлексивний компонент даного розділу орієнтовано на аналіз та оцінку

студентами динаміки індивідуальних показників формування індивідуально особистісних компетенцій вчителя початкової школи, які проявляються у проєктної діяльності: емпатичність, гнучкість поведінки, рефлексивність, соціально-комунікативна компетентність, емоційна стійкість, мотивація досягнення позитивного результату в проєктній діяльності.

Педагогічний розділ (модуль) «Організація та технологія проєктної діяльності молодших школярів» передбачає освоєння студентами технології створення необхідних умов для соціалізації, самовизначення, самореалізації, самоактуалізації особистості учнів початкової школи у проєктній діяльності, достатніх для досягнення максимально можливого розкриття їх потенційних здібностей.

Цільове призначення педагогічного розділу полягає у забезпеченні оволодіння студентами технологією організації проєктної діяльності молодших школярів.

Теоретичний компонент даного розділу відповідає за формування у студентів комплексу професійних знань, навичок та умінь, необхідних для ефективного цілепокладання, моделювання, планування та рефлексивної оцінки проєктної діяльності молодших школярів.

Методичний компонент передбачає освоєння майбутніми вчителями технології проєктної діяльності молодших школярів під час розробки студентами власних проєктів, які відповідають освітнім завданням сучасної початкової школи.

Основні методи формування педагогічного компонента проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки – це розробка власних проєктів; ділова гра; кейс-метод; брейнстормінг.

Рефлексивний компонент даного розділу орієнтовано на аналіз та оцінку студентами динаміки індивідуальних показників формування педагогічних компетенцій педагога, які проявляються в організації проєктної діяльності учнів початкової школи.

Реалізація третьої педагогічної умови передбачає забезпечення цілісності та безперервності формування проєктної компетентності студентів у процесі їхньої навчально-професійної діяльності з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей особистості та суб'єктного досвіду проєктної діяльності.

Потреба вчителя початкової школи у постійній актуалізації у своїй педагогічній роботі проєктних знань та умінь, отриманих у період навчання у закладі вищої освіти, може бути визнана лише його переконаністю на власному досвіді в ефективності проєктного методу для досягнення освітніх та розвиваючих цілей, реалізації ідей особистісно-орієнтованого навчання молодших школярів.

Спочатку характер входження та існування студентів у проєктно-розвивальному освітньому просторі визначається систематичними діями викладачів закладу вищої освіти, а також фахівців у галузі педагогічного проєктування та вчителів, які використовують проєктні технології у навчанні школярів.

Зазначимо, що у цілісному процесі формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи доцільно у процесі професійної підготовки у закладі вищої освіти створювати сприятливі педагогічні умови для актуалізації потреби студентів у оволодінні проєктною компетентністю та формування мотивації до використання проєктних компетенцій у майбутній професійно-педагогічній діяльності.

Отже, в програму формування проєктної компетентності майбутнього вчителя початкової школи ми трансформували вимоги до знань, умінь та навичок педагога в галузі проєктної діяльності, що є базовими для розвитку деяких особистісних якостей вчителя. Вивчення та освоєння розділів (модулів) програми формування проєктної компетентності педагога позитивно впливатиме на розвиток дидактичних, комунікативних, емоційних, вольових та етичних якостей. Динаміка цих процесів буде більш вираженою за дотримання низки умов.

1. Актуалізація потреби студентів у оволодінні проєктною компетентністю та формування у них мотивації до використання проєктних компетенцій у майбутній професійній діяльності.

2. Забезпечення методичної підтримки формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки через створення навчально-методичного комплексу, що відповідає вимогам міждисциплінарної взаємодії та модульної побудови освітньої програми.

3. Забезпечення цілісності та безперервності формування проєктної компетентності студентів у процесі їхньої професійної діяльності з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей особистості та суб'єктного досвіду проєктної діяльності.

4. Систематична діагностика динаміки формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі їхньої професійної підготовки.

Реалізація цих умов сприятиме розвитку у студентів соціокультурної, психологічної та педагогічної складової проєктної компетентності майбутнього вчителя початкової школи.

Таким чином, в ході експериментального дослідження нами було встановлено:

1. Основними показниками сформованості проєктної компетентності майбутнього вчителя початкової школи виступають: 1) за соціокультурним критерієм – знання закономірностей розвитку культури та соціокультурних процесів; знання та розуміння цінностно-сислової основи проєктної діяльності як педагогічного засобу розвитку свідомості, інтелекту та культури учнів; вміння здійснювати міждисциплінарний синтез до створення проєктів, відповідальних актуальним соціально-педагогічним потребам сучасного суспільства; 2) за психологічним критерієм – знання психологічних умов розвитку професійної самосвідомості вчителя через самовизначення у системі своєї професійної діяльності та у системі педагогічного спілкування; рівень

професійно-особистісних якостей, які забезпечують успішність застосування проєктних компетенцій у реальній ситуації педагогічного проєктування (соціальна комунікабельність, гнучкість поведінки, емпатичність, рефлексивність, емоційна стійкість, мотивація досягнення); 3) за педагогічним критерієм – рівень володіння технологією проєктної діяльності молодших школярів (уміння моделювати проєктну ситуацію, вміння самостійно розробляти систему завдань щодо досягнення мети проєктного завдання, вміння представити реальний продукт проєктної діяльності).

2. Технологія впровадження моделі формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки у ЗВО має бути реалізована через розроблену програму, що містить три взаємодоповнюючі розділи (модулі): «Методологія та теорія проєктної діяльності вчителя початкової школи», «Психологічні засади проєктної компетентності вчителя початкової школи», «Організація та технологія проєктної діяльності молодших школярів». Кожен розділ у структурі програми вирішує завдання формування проєктної компетентності студентів – майбутніх учителів початкової школи на теоретичному, методичному та рефлексивному рівнях.

3. Реалізація розробленої програми формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки має здійснюватися у три етапи: мотиваційно-формувальний (досягнення стійкої сильної мотивації участі у проєктній діяльності студентів спільно з викладачами в умовах проблемно-розвивального навчання), компетентнісно-формувальний (досягнення високого рівня активного освоєння проєктних компетенцій) та рефлексивно-оцінювальний (забезпечення взаємодії інтелектуальної та особистісної рефлексії).

4. Формування проєктної компетентності майбутнього вчителя початкової школи в процесі професійної підготовки у закладі вищої освіти можна розглядати як одну з умов розвитку дидактичних, комунікативних, емоційних, вольових та моральних якостей майбутніх педагогів.

ВИСНОВКИ

Теоретико-експериментальне дослідження формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки дало можливість зробити такі висновки:

1. В ході аналізу наукових джерел встановлено, що проєктна компетентність має складний, ємний зміст та виступає інтегративною характеристикою вчителя і передбачає його готовність та здатність визначати необхідну інформацію, аналізувати, прогнозувати, планувати, організовувати, реалізовувати, координувати та оцінювати як сам процес проєктування, так і результат проєктної діяльності. Проєктна компетентність учителя початкової школи розглядається як частина професійно-педагогічної компетентності, обумовлена сукупністю певних якостей особистості педагога, високим рівнем його професійної підготовленості до проєктної діяльності та обумовлюючою прогнозування, цілепокладання, моделювання, програмування та реалізацію проєктної діяльності учнів з отриманням певних результатів за певний час та використання певних ресурсів.

У структурі проєктної компетентності майбутнього вчителя початкової школи виділено три взаємопов'язані компоненти: соціокультурний (відображає глибину розуміння педагогом сенсу та цінності свідомої творчості для особистісно-орієнтованого та професійного саморозвитку); психологічний (відображає потребу педагога в оволодінні компетенціями проєктної діяльності та мотивацію до їх використання у професійно-педагогічній діяльності); педагогічний (відображає здатність педагога самостійно організовувати та здійснювати проєктну діяльність).

2. З'ясовано, що формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки – це неперервний процес поетапного включення студентів в навчальну діяльність з урахуванням взаємозв'язку системного, культурологічного, діяльнісного, аксіологічного та

компетентнісного підходів.

Формування основ проєктної компетентності буде ефективним, якщо забезпечити активізацію процесу оволодіння знаннями з курсу спеціальних дисциплін та паралельне включення студентів до позаурочної діяльності за допомогою наступних форм організації цілісного педагогічного процесу: узагальнююча (лекція) та формуюча діяльність (практичні заняття), позаурочна діяльність (додаткові заняття та консультації, екскурсії, самостійна позааудиторна робота, науково-дослідна робота, робота у предметних гуртках, факультативах, зустрічі з представниками педагогічних професій та ін.).

Встановлено, що домінантна роль у формуванні проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи належить викладачеві, який ефективно сприяє розвитку професійно значущих якостей майбутнього вчителя як фахівця здатного до проєктної діяльності. Відтак, успішність формування проєктної компетентності у майбутніх учителів початкової школи залежить від процесу їхньої професійної підготовки, під час якої враховуються зміни стратегічних цілей фахової підготовки та закономірності побудови освітнього процесу у закладі вищої освіти.

3. Розроблено модель формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи, яка представлена логіко-структурною схемою, складові якої поділено на взаємопов'язані блоки (концептуально-цільовий, змістовний та результативний).

Виявлено педагогічні умови успішного функціонування моделі формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи: актуалізація потреби студентів у оволодінні проєктною компетентністю та формування у них мотивації до використання проєктних компетенцій у майбутній професійній діяльності; створення навчально-методичного комплексу, що відповідає меті та завданням формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи; забезпечення цілісності та безперервності формування проєктної компетентності студентів у процесі їхньої професійної діяльності.

4. Визначено критерії (соціокультурний, психологічний та педагогічний), показники (інтерес до проєктної діяльності; упередженість, егоцентричність, авторитарність особистості, системне мислення; соціально-психологічні передумови до педагогічної діяльності, гнучкість поведінки, емпатичність, рефлексивність, емоційна стійкість, мотивація досягнення, вміння: узгоджувати процедури планування та прогнозування; обирати шляхи досягнення реальних цілей проєкту; проводити поточне регулювання навчальної діяльності та коригувати небажані результати проєкту; встановлювати суб'єкт-суб'єктні відносини у проєкті, створювати сприятливу творчу робочу атмосферу; розподіляти навчальну працю дітей у проєкті) та охарактеризовано рівні (високий, середній, низький) сформованості проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

5. Розроблено програму формування проєктної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки, спрямовану на: формування у студентів цілісного уявлення про педагогічне проєктування як засобу особистісно-орієнтованого розвитку учнів та професійного самовдосконалення педагога; формування у студентів соціально-психологічних передумов до проєктної діяльності та індивідуального комунікативного стилю, орієнтованого на розвиток та результат, що зумовлює швидке та успішне оволодіння педагогічною майстерністю проєктування; формування у студентів комплексу проєктних компетенцій, що зумовлюють становлення справжнього професіоналізму педагога як проєктувальника особистісно-розвиваючого освітнього процесу за допомогою включення у проєктну діяльність; розвиток у студентів професійного мислення спеціаліста-проєктувальника як рефлексивної розумової діяльності, що забезпечує вміння аналізувати педагогічний об'єкт, явище з різних сторін та адекватне застосування проєктних компетенцій у реальній ситуації проєктування.

Таким чином, мета роботи досягнута, завдання виконані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпалько О. В. Соціальне проектування : навч. посіб. Київ : [б.в.], 2010. 127 с.
2. Березін О. В., Безпарточний М. Г. Управління проектами : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2014. 272 с.
3. Бідун О. В. Застосування методу конкретних ситуацій (кейс-методу) на заняттях з хімії. *Наукове мислення*. 2018. URL: <https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/46-shistnadtsyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/314-zastosuvannya-metodu-konkretnikh-situatsij-kejs-metodu-na-zanyattyakh-z-khimiji>.
4. Бондаренко А. В. Проект як форма самостійної роботи студентів при вивченні соціальних дисциплін. *Наукова думка сучасності і майбутнього*. 2013. URL: <http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/41-odinadtsyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/156-proekt-yak-forma-samostijnoji-roboti-studentiv-pri-vivchenni-sotsialnikh-distsiplin>.
5. Васюк О., Голева М. Формування проектної компетентності майбутніх менеджерів за допомогою інтерактивних форм та методів навчання. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 4. С. 165-170.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ-Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. 1140 с.
7. Ворон М. Проектна діяльність у школі. *Освітні технології*. 2008. URL: <https://osvita.ua/school/method/1158/>.
8. Гаврилюк Г. М. Підготовка вчителів у післядипломній освіті до реалізації проектно-технологічного підходу в трудовому навчанні учнів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Херсон, 2016. 23 с.
9. Давидова С. В. Творча проектна діяльність у професійній підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2018. № 30. С. 74-79.

10. Драч І. І. Управління формуванням професійної компетентності магістрантів педагогіки вищої школи: теоретико-методичні засади : монографія. Київ : «Дорадо-Друк», 2013. 456 с.

11. Зимівець Н. В. Формування проєктної компетентності особистості в освітньому середовищі шляхом реалізації соціальних ініціатив. *Провідна роль освітнього досвіду в становленні особистості* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 5-25 квіт. 2015 р.). URL: http://distance.dnu.dp.ua/ukr/conference/2015/osvitniy_dosvid_v_Ukraini/Zimovets.pdf.

12. Зосименко О. В. Організація проєктної діяльності майбутніх педагогів у процесі вивчення педагогічних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Полтава, 2010. 256 с.

13. Іванова Н. А. Проєктна діяльність як педагогічна умова формування проєктної компетентності майбутніх фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи. *Вісник післядипломної освіти. Педагогічні науки*. 2020. Вип. 12(41). С. 91-105.

14. Ізбаш С. С. Проєктна діяльність як фактор соціально-професійної адаптації студентів педагогічного університету : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2007. 20 с.

15. Каламаж В. О. Психологічні чинники ефективності групової проєктної діяльності студентів ЗВО у процесі вивчення іноземної мови : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Луцьк, 2019. 225 с.

16. Ковальчук В. І. Концепція формування проєктної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент*. 2014. № 9. С. 114-135.

17. Козловський Ю., Муқан Н., Ієвлєв О., Кучай Т. Особливості формування проєктної компетентності майбутніх фахівців в умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. *Молодь і ринок*. 2022. № 2. С. 6-11.

18. Конспект лекцій з кредитного модуля «Сучасні методи проєктування» / уклад.: І. О. Казак. Київ : НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2017. 65 с.

19. Косович О. В. Проєктна діяльність як одна з форм інноваційних

методичних технологій навчання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2011. № 22. С. 76-78.

20. Кошіль О. Особливості формування проектної компетенції у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Освітологічний дискурс*. 2018. № 1-2 (20-21). С. 303-311.

21. Кустовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень. Курс лекцій. Тернопіль : Економічна думка, 2005. 124 с.

22. Кучерук О. А. Формування проектної компетентності майбутнього вчителя-словесника в процесі лінгвометодичної підготовки. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2013. № 21. С. 161-166.

23. Левіна І. А. Модель формування проектної компетентності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки. *Наука і освіта*. 2016. № 10. С. 24-29.

24. Лісовий В. Педагогічне проектування та його роль у підготовці майбутнього фахівця-педагога. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2600>.

25. Локшина О. І. Контроль та оцінка успішності учнів у школах Західної Європи. Київ : КМПУВ ім. Б. Грінченка, 2002. 52 с.

26. Мартинець Л. А. Проектна діяльність у навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 3 (34). С. 10-13.

27. Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів : монографія / за ред. С. С. Вітвицької. Житомир : Вид-во О.О. Євенок, 2019. 304 с.

28. Нагорна Н. О. Формування проектно-технологічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання у процесі вивчення основ проектування і моделювання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Полтава, 2021. 306 с.

29. Онопрієнко О. В. Проектна діяльність у початковій школі : метод. посіб. Київ : ТОВ «СІТІПРІНТ», 2013. URL: https://base.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/Proektna_diyalnist.pdf

30. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, та ін. Київ : А.С.К., 2003. 255 с.

31. Павлюк Б. В. Проектна компетентність – складова фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2016. Вип. 45. С. 292-296.

32. Павлюк Б. В. Формування проектної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2020. 302 с.

33. Педорич А. А. Проектна технологія навчання у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Збірник наукових праць Херсонського держ. ун-ту. Педагогічні науки*. 2019. Вип. LXXXVI. С. 140-145.

34. Проектна діяльність учнів професійно-технічних навчальних закладів : тренінг-курс: навч. посіб. / В. М. Аніщенко та ін. Житомир : «Полісся», 2018. 180 с.

35. Проектна компетентність – один із найважливіших орієнтирів у системі підготовки фахівців / Т. Кучай та ін. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 10 (114). С. 140-147.

36. Професійна компетентність вчителя початкових класів : навч.-метод. посіб. / автори-упоряд. : В. Є. Берека, А. В. Галас. Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 496 с.

37. Рябова З. В. Моделювання та проектування як ефективні засоби забезпечення якості надання освітніх послуг. *Теорія та методика управління освітою*. 2012. № 8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ttmuo_2012_8_24.

38. Семез А. А. Соціально-педагогічне проектування : навч.-метод. посіб. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. 132 с.

39. Симонова Л. М. Професійна компетентність викладача як запорука якісної підготовки кваліфікованих робітників. *Методична скарбничка*. 2021. URL: <http://licey-cv.com/profesiyna-kompetentnist-vykladacha-ia-k-zaporuka-ia-kisnoi-pidhotovky-kvalifikovanoho-robitnyka/>.

40. Скиба К. Ф. Метод проектів: вивчаємо слово і світ. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2004. № 7. С. 8.

41. Слободяник О. В. Аналіз поняття «проект», «проектна технологія», «педагогічне проектування» у дослідженнях зарубіжних та вітчизняних науковців. *Наукові записки. Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. 2015. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/228635328.pdf>.

42. Слободяник О. В. Інтернет-ресурси як засіб реалізації методу проектів на уроках фізики у загальноосвітній школі. *Наукові записки. Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. 2014. Вип. 5. С.158-162.

43. Теорія і практика проектного навчання у професійно-технічних навчальних закладах : монографія / В. М. Аніщенко та ін. Житомир : «Полісся», 2019. 208 с.

44. Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів : акмеологічні аспекти : монографія / керівн. авт. кол. Н. В. Гузій. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 516 с.

45. Технології проектування в практиці роботи загальноосвітнього навчального закладу : теоретико-практичний аспект : посіб. / В. О. Киричук та ін. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2014. 336 с.

46. Управління проектами : навчальний посібник до вивчення дисципліни для магістрів галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» спеціалізації: «Менеджмент і бізнес-адміністрування», «Менеджмент міжнародних проектів», «Менеджмент інновацій», «Логістика»/ уклад.: Л. Є. Довгань, Г. А. Мохонько, І. П. Малик. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. 420 с.

47. Федь І. Проектна компетентність у професійному становленні майбутнього вчителя початкової школи в курсі «Технології». *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2022. URL: <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/275169>.

48. Формування загальнокультурної компетенції майбутніх фахівців / за

ред. О. С. Березюк, О. М. Власенко. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 122 с.

49. Хоменко П., Прилуцький М. Теоретико-методичні аспекти формування проєктної компетентності майбутніх фахівців галузі фізичної культури і спорту. *Педагогічні науки*. 2021. № 78. С. 119-125.

50. Цимбалару А. Д. Педагогічне проектування в історії освіти. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. 2011. № 2 (9). С. 11-17.

51. Шевченко І. Педагогічне проектування та його складові. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Педагогічні науки*. 2010. Вип. 91. С. 256-260.

52. Шевчук Л. І. Критерії визначення рівнів професійної компетентності викладачів професійної школи. *Педагог професійної школи*. 2002. Вип. VI. С. 40-44.

53. Щербина В.Ю. Методологія проектування: конспект лекцій. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 77 с.

54. Ягупов В. В. Проектування у педагогічній діяльності викладачів професійно-технічної освіти. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/3247/>.

55. Япринець Т., Келемеш А., Петраш Р. Формування проєктної компетентності майбутніх викладачів професійної освіти у процесі фахової підготовки. *Українська професійна освіта*. 2022. № 12. С. 121-127.

56. Ярошинська О. Проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи як педагогічна проблема. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. Вип. 10. С. 110-119.